

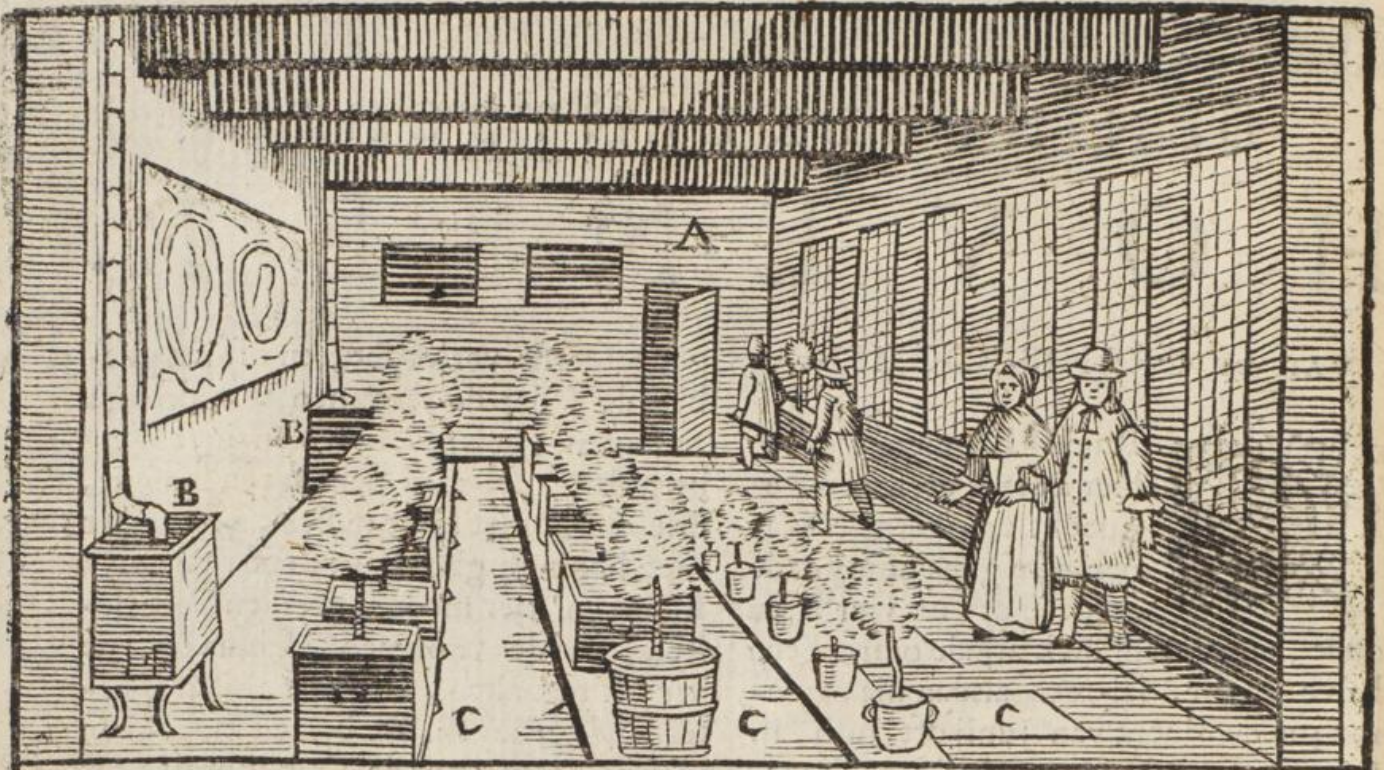
DEN NEDERLANTSCHEN HOVENIER.

VAN DE ORANJE-BOOMEN.

D' Oranje-boomen worden hier te lant eerst aen-ghe-queekt van kernē oft zaden, ofte geplant in goede aerde ; dry oft vier jaren oudt , en de stam dick zijnde ontrent een halve duym , sal-men alsdan die oculeren ; in de Maent van Junij oft Julij , in 't wassen van de Maen , by droogh weder , op Oranje stammekens ; maer moet wel ghelet worden , dat-men de tackskens van rondt hout neemt : de selve voort-komende, sal-men het stammeken tot ontrent een duym na by de Oculatie af-snijden , en dat in de Maent van Mey , en de kleyne spruytjens dieder mochten aenkomen van het wilde , sal-men daer aen laten blijven om dat het sap te beter na boven mochte schieten ; sy zijn veel moeyte onderworpen , door de koude dampen die hier te lande veel zijn vallende , en worden hier in Brabandt op dierghelijcke maniere oock aen-ghe-queekt, als voorseyt is. Daer worden oock veel Boomen ofte Stammen van *Genua* oft van *Lissabon* , herwaerts aen-gesonden , en worden de tacken af-ghe-sneden ; en alsdan de stammen in goede geprepareerde aerde geplant , in potten ofte backen , met oude Koey-misch , en

goede aerde versorcht , en oft het ghe-beurde , dat de stammen wat droogh mochten gheworden wesen in 't over-brenghen , sal-men nemen een spongie , ofte doeck met soete melck , ofte water met honingh ghemengt , ende de selve stammen daer mede wassen en bestrijcken , om de voorgaende schors oft bast weeck te maken , op datse alsdan te beter soude groeyen. De botten moet-men wel bewaren voor de Oor-wormen oft Pisse-bedden , met een stuck van een oude seyl oft lap , in de kroon van de Boomkens te hanghen , dat men dick-wils moet uyt-schudden , op dat de wormen daer uyt vallen. Dese Boomen moeten altemets teghen den avondt begoten worden met schoon reghen-water , dat in de Son ghewarmt is , als-men beghint te sien dat de bladeren wat krimpen ; des Winters gietmen die somtijdts met bieft ofte soete melck , om de ader-wortelkens voedtsel te gheven , 't is goedt voor afruyen , oft af-vallen van de bladeren ; ende inde Mey-tijdt worden de selve begoten met loogh van oude Koeyen, Schapen oft Hartemisch , men maeckt daer van een koeck om vettigheydt in de aerde te geven , door 't gieten van 't water: Sommighe nemen schrapfel van kammen , ofte baerden van Walvissen , sy segghen dat het goedt is , en groote vet-tig-

Citroen-boom.

Vijghe-boom.

Oranje-boom.

tigheyt gheeft. Dese Boomen worden in geset in 't beghin van October oft November, met schoon droogh weder, in een stove-huys oft kelder, daer toe bequaem gemaeckt, daer de glazen naer 't Zuyden, ofte Zuyd-westen staen; om somtijds, als de Son schijnt, de stralen daer binnen te laten komen: en als het vriest moeten de vensters weder gesloten worden; Maer indien de Vorst soo sterck is, dat het in de Stove begheet te vriesen, soo moet-men de koude met stoven tegen staen, en dat in sulcken matigheydt, dat de hitte en de koude geen van beyden de overhandt hebben, en daerom salmen 2. oft 3. teylen met water by de Boomen setten, ende soo langh het daer in niet en vriest, soo behoeft-men geen vier te maken, en ys daer in zijnde, salmen 't maer soo warm maken dat het begint te ontdoyen. Sy worden wederom uyt-geset in de Maendt van Mey, wanneer een soete aengename regen mochte vallen, alsdan besnoeyt-men die, en de rijpe vruchten salmen af-snijden in de Maendt van Januarij. Ingevalle daer te veel bloeyfels mochte aen wesen, salmen die af-plucken in de Maent van Julij, op dat den Boom kracht houde.

VAN CITROEN EN LIMOEN-BOOMEN.

Citroen en Limoen-boomen komen mede van de selve plaetsen als voren geseyt is, ende worden oock op foodanige maniere voort-geteelt en onderhouden.

In de nevens-gaende Figuer 12. wort den Leser verthoont, de af-beeldingen van de Oranje, Limoen, en Vijghe-boomen, als mede de Stove, daer-men

niet alleen de voorfz. Boomen, maer oock alle de gene, die van foodanighe warme en teederen aert zijn, ende hierlandtsche koude s' Winters niet kunnen verdragen, in-brenght en bewaert.

A. Is de stove.

B. Zijn de steene oft yfere ovens.

C. Zijn de tobben, backen en potten, waer in de Boomen geset zijn, en wassen; oock in wat ordre men de selve op ryen stelt, om daer bequamelijck by te kunnen komen.

D. Ghedaente der tobben en backen met de Boomen daer in, met hare hantvatfels en haken, waer mede die met handt-boomen, de stove uyt en inghedragen worden, als in de Figuer te sien is.

E. Zijn water-teylen, daer in een reepje laken leyt, waer uyt het water langhs het selve gedurigh naer de wortel af-druypt.

F. Is een kleyn kopken, in welck men de jonghe spruytjes afleyt, op de manier, als hier voren van de Wijngaerd gheseyt is.

G. Een pot, daer een glase lantarne op staet, om door de Son dese teere planten te beter te doen uyt trecken.

VAN DE VIJGHE-BOOMEN.

De Vijghe-boomen worden hier te landt aen-gheteelt van op-loopen, die onder uyt de wortel schieten, ende alsdan verplant in een warmen hoeck, tegen eenen muer ofte heyningh, in 't beghin van Meert: sy worden oock in potten gheplant, om s' Winters in huys ofte stoof te setten, maer buyten staende, moeten die onder de aerde neder gebogen, en onder met schorffen van boeck-

E

weyt,

weyt, ofte schijven van hennip, bedeckt worden, op dat de oude vruchten, die in de Herfst-tijdt daer zijn aengekomen, niet souden vergaen, ghy kont dan daer tweemaal in het jaer vruchten aen hebben, maer men moet die niet eerder ontdekken, als in het begin, oft in het midden van April, met een Zuyd-westen windt; dese Boomen willen stercke aerde hebben, die wel gemist is, met Peerde oft Schape-misch.

Dese Vijghe-boomen zijn dryderhande, daer zijn witte, blauwe, en oock wilde, die het bladt van Moerbefien hebben, maer komen hier te lande weynigh vruchten aen; men seyt dat de vrucht aen de stam wast. Daer zijn oock tweederhande Vijgen van *Indien* dat planten zijn, hebben dicke bladeren, en zijn goet om opeen Apothekers winkel te pronck te setten: de kleyne draegt gele bloemen, en daer naer roodachtighe vruchtjes, maer de groote soort, wilt des Winters droogh en warm, in een stove ghehouden zijn.

VAN DE GRANAET-BOOMEN.

Daer worden bevonden tweederhande Granaet-boomen: die de enckele bloemen hebben, worden van kernen aenghequeect, en dragen vruchten, en die de dobbele bloemen hebben, worden aenghequeect van stecken ofte uytloopfels, dese worden gheplant in backen ofte potten, en moeten in de Somer-tijdt veel begoten worden met schoon water, en oock des Winters in huys gheset. Om de selve wel te doen bloeyen, sal men die gheen groote potten ofte backen geven, om dat die soo sterck niet en schie-

ten, en te meerder bloeme setten: somighe menghen de aerde met asch van eycken-hout, mede om wel te bloeyen, maer ick bevinde beter te wesen oude Koeymisch.

VAN DE OLYF-BOOMEN.

d'Olijf-boomen, die worden gebracht uyt Italien ofte Spanjen, willen wel staen in goede zwerte aerde, ofte kleyachtighe; dese staen des Winters groen, en moeten in de stove mede bewaert worden: maer hier te lande wassen wilde, die zijn des Winters dor, worden van stecken inde aerde ghefteken aengewonnen; sy willen wel wassen daer het vochtighende besommert is; als de selve bloeyen, gheven sy een seer lieffelijcken reuck van haer, en mogen des Winters ghedurigh wel buyten staen.

VAN OLIANDER-BOOMEN.

Oliander-boomen zijn tweederley, dat is met roode en witte bloemen, sy worden van in-leggende tacken aenghequeect, en in potten gheset, willen des Somers veel begoten worden.

VAN DE MYRTHUS-BOOMEN.

Het aen-queecken der Myrthus-boomen geschiet van stecken in Mey ghefteken in eenen back ofte pot, ende de tackskens een kleyn draetje ghegeven, ende wel begoten, hy sal wel wortelen in fantachtighe aerde, men steect die oock in de Maent Augustus, op de manier als voren gheseyt is: Men kan oock zuyghen dobbele Myrthus op andere stammen, maer dese willen in den Somer-tijdt veel begoten wesen, oock in goede aerde, het zy in backen ofte potten;

ten; sy moeten des Winters in drooghe kelders oft stoven bewaert worden: daer zijn van dese veel soorten, als dese; dobbele Myrthus, Myrthus met het Roofemareyn-bladt, Myrthus met het Lauwer-bladt, Myrthus met breede bladeren, Myrthus met Palm-bladeren, Myrthus met sijne bladeren, Myrthus met ghekruyfte bladeren, Myrthus met de roode stelen; met Citroen-Roocken-Tonghe-bladeren, en oock Jode-Myrthus, met kleyne bladeren: ick hebbe oock ghesien, dat daer uyt zaedt wirdt ghewonnen.

VAN GENISTA, OFT BREM-BOOMEN.

Genista, oft Brem-boomen worden van zaet aen-gewonnen, de Spaensche moeten s'Winters in huys gheset zijn, maer de wilde waft genoegh in de Heyde: daer zijn noch Brem met groote dorrens, die uyt *Gallga* komen, en konnen des Winters wel buyten staen; daer zijn noch kleyne soorten van dese Brem, die met stekelen zijn, die in de Heyde oft Bete wassen: die met de witte bloemen vindt-men hier te landt weynigh, als by den *Ed. Heere van Beveringh*, ofte groote Lief-hebbers van gewassen, de andere hebben altemael geelachtige bloemen, dese soorten willen wel in maghere aerde wassen, die sandigh is, men verplant die in Meert.

VAN DE LAUWERIER-BOOMEN.

De Bakelaer wordt van de zaden ofte boontjes gesteken, ende daer van aengewonnen, de *Laurus Nobilis* van stecken, die in de Meert ghesteken worden, dese

moeten des Winters in huys oft kelder bewaert zijn, staende in backen ofte potten: De Vlaemsche Lauwerier waft met bossen, men scheurt die van malkander, ende soo wint men die voort; men deekt die des Winters met stroo oft riet, men buyght die oock wel neder, en werpt daer aerde, oft wit sant op in het lest van October, men ontdekt die weder in het beghin van April met een soete reghen. Daer zijn noch hier te landt Lauwerier-boomen die uyt America komen, dese seyt men dat de schorffe de Caneel is, sy moeten des Winters in de stove wel bewaert worden; daer zijn hier te lande niet veel van die boomen, maer dese boom wilt in de Somer-tijdt wel begoten wesen. Daer is noch de *Laurus Tenuis*, en zijn vierderhande soorten, een met het blinckende bladt, en een met het droef bladt, en twee soorten met rouwachtige bladeren; dese soorten moeten oock des Winters in huys staen, en worden aen-gewonnen van in-leggen, oft oock somtijds van stecken: Daer is het *Laurus silvestris*, oft wilde Lauwerier, die de zwarte Bessen oft Kerffen draeght: sy wilt wel wassen in vochtige plaetsen, en uyt de Son, sy heeft heel schoone bladeren, om de spijs in de schotelen mede te verciereren, dese leytmen van de tacken in de aerde, en men verplant die in April in santachtige aerde; daer is een plant die hiet *Laurus Alexandrinus*, en draeght roode vruchtjes, 't is een goede plant voor de Apothekers om op de winckel te setten, dese plant wordt in potten geset, en om aen te queecken, scheurt-men die van malkanderen.

PHYLIREN EN ALATERNUS.

Men krijght dit zaet uyt Vranckrijk, en men zaeyt het in de Maent Meert, en men verplant het als het 5. oft 6. bladeren heeft, men kan die oock van steccken aen-queecken, daer is eenen Boom die-men *Celasterus* noemt, die is van de selve natuer, sy moeten des Winters in huys gheset worden, maer in Vranckrijk staen die buyten, ende maeckt-men hegghen daer van, oft set die aen de muren, om die met groen te doen bewassen. Daer zijn in korte jaren hier te lande ghekomen Phyliren, die met versilverde bladeren zijn, en oock met vergulde bladeren; dese worden ghequeeckt van inlegghen, ofte ghesuyght op de stammen, die groene bladeren hebben, maer willen des Winters wel in een lochtighe Stove staen.

VAN ARBUTUS.

Arbutus is een boomken dat des Winters groen is, met tandachtighe bladeren; het draeght bloemen als de witte Speck-wortel; daer is noch een dat Durperkoornigh heet, gheuoemt *Aradus Candi*, en verliest des Winters sijn blaetjes, dese Boomen worden van inleggen ofte uyt-spruytels aen-ghequeeckt, en moeten des Winters in 't stoven-huys gheset worden.

VAN DE SYRINGA.

Syringa wordt aen-gewonnen van oploopen, met set die aen Pricëlen, oft maeckt daer stammen van, om hier oft daer in de Tuynen te setten, maer van die met de witte bloemen worden oock wel hegghen ghemaect: t' is een specie van Vlier, daer is hier te landt *Siringa* met

witte bloemen als de paerffe zijn, oft de blauwe geseyt; willen wel staen in vochtighe plaetsen, sy bloeyen in Mey.

VAN DE PIEPER-BOOMKENS:

Dese worden van zaet voort-ghequeeckt, men scheurt die oock van den anderen, daer zijn van dese foorten die hebben bruyn-roode bloemen, en oock heel bleecke bloemen, daer zijnder met groene bloemen, en worden genoemt *Lauriola*, dese draeght zwarte besien, maer de voor-gheseyde roode besien: daer zijn hier te lande oock met witte bloemen, maer seer weynigh, als by de voornaemste Eief-hebbers, als by den Heer van *Beveringh*, oft andere, dese vvilt vvel vvassen in sandtachtighe aerde, vvilt geen misch verdragen aen de vvortel, sy bloeyen al vroegh in Meert.

VAN LABURNUM.

Laburnum draeght gele bloemen als kettinghen, zijnt vveederhande, komen van zaedt voort, men plant die oock van uyt-scheuten, hy staet des Winters buyten, en vvilt vvel uyt de Son staen.

VAN DE ROOSEMAREYN-BOOMEN AEN TE TELEN.

De Roosemareyn steeckt-men van stecken in de Maent Meert, oft in het beghin van April; men douwt wat sterck de aerde by een, voor het uyt-drooghen van de Son; de oude planten set-men soo diep in de aerde, tot aen het nieuwe hout toe, en men moet die in de Somertijt vvel begieten, het sal dan vvel vvassen: men seyt, als-men de Roosemareyn begiet met het loogh ofte sop, dat van vrouwen hemden komt die vvyl zijn, dan sal het

het op eene nacht vvel een paer duym
vaffen : sy vvorden hier te lande ghe-
noegh ghequeect ende bequamelijk
voort-ghebracht ; daer vvordender oock
van zaedt aengevvonnen , maer hier te
landt kan-men die des Winters niet over-
houden. Daer is oock dat van Luyck
komt , heeft breede bladeren , maer die
uyt Enghelandt komt is vvel de sterckste
van reuck, doch die van ter Goude komt
bloeyt best , daer zijnder die bonte ofte
vergulde bladeren hebben , en sijne: Ick
hebber gesien met versilverde bladeren,
die uyt Enghelandt quamen , maer vvil-
len hier te landt niet voort.

VAN DE JASMIN-BOOMEN.

De gele gheseyt , die van America
komt , vvordt van in-legghen voort-ge-
vvonnen en ghesneden , gelijk-men een
Angher af-set, oft men steect daer deur,
ende daer set-men eenen pot aen met
goede savelachtighe aerde , men leyt die
in 't beghin van Mey , ende set daer een
pottenken boven op den andere pot met
vvater , onder met een gat , ende vverpt
daer in een handt met aerde , het leckt
daer metter tijdt deur, dat het natuerlijke
vochtigheydt krijght : de vvitte Spaen-
sche Jasmin , die van Catalonien komt,
is op vvilde ghesuyght , en hier te landt
vvordt die oock soo aen-ghevonnen,
gesuyght ofte ghe-ent op vvilde stamme-
kens , die ontrent een Tobacks pijp dick
zijn , de vvilde vvitte vvorden van in-
legghen aen-ghequeect , en in potten
gheset , en daer op gesuyght ofte ghe-
ent , als voren geseyt is , maer moeten
des Winters in een Stove staen , dat die
niet en bevriesen , alsoo men in het leste

van de Somer de beste bloemen daer aen
heeft ; in de Maendt April snijdt-men die
tot een handt breedt boven het Ent oft
ghesuyghde af ; en sy schiet van weder
spruyten op , ende maect alsoo een
kroontje : daer is een gele , soo ghelijck
van bloem , als die gene die van America
komt , maer heeft geen reuck , die kan
des Winters buyten staen : daer is noch
een met gele bloemen , en heeft hout als
Brem , staet des Winters oock buyten,
dese kan-men van zaet voort-queecken,
wilt wel staen in maghere aerde : daer
zijn noch twee soorten van blauwe , de
eene met ghesnede bladeren , de andere
met onghesnede bladeren , dese hebben
bloemen wat kleynder als de blauwe
syringa , men queect die van op loopen,
en kunnen des Winters buyten staen.

VAN DE ROOSE-BOOMEN.

Dese worden aengequeect van uyt-
spruytsels , ofte op-loopen , men kan
die oock Oculeren van de eene soort op
de andere , dit gheschiedt in 't laetste van
Julij , in 't afgaen van de Maen , mede
kan-men se voort-setten uyt dicke wor-
tels , die-men alsdan een handt breedt
boven de aerde moet setten , maer de
Aert-roosen en de Duyn-roosen loopen
machtigh voort : de namen van de Roo-
sen zijn dese , eerstelijck , Muskis-roo-
sen, Morleyne-roosen, bleecke en bruyne
Morleyne-roosen , Maent-roosen , ene-
kele Muskis-roosen , Roosen met 300.
bladeren , Peer-draghende-roosen, Pro-
vencie-roosen , gele dobbele Provencie-
roosen , Camelot-roosen, fluweele dob-
bele Aerd-roosen. Noch dry soorten van
Aerd-roosen , Neghelantier dobbel en
ene-

enckel, gele Neghelantier, Turfche-roofen, de Kaneel-roos, en Rouwe-roos. Alle dese kan-men planten tot hegghen, oft struyck-ghewas, behalven de dobbele Muskis-roos, die plant-men in potten, al-soofse des Winters moeten binnen staen, ofte worden ghedeckt met doppen van Boeckweyt.

VAN VIBURNUM.

Dese draeght witte bloemen, en wolachtighe bladeren, wit rouwachtigh hout, en maect eenen schoonen Boom, konnen des Winters buyten staen.

VAN CYPRESSE-BOOMEN.

Het zaedt wordt ons ghesonden uyt Vranckrijck, en hier gezaeyt, maer moet eerst in Soete-melck ghevveyckt vvorden, en s^w Winters in huys geset, gheeft een heele fraeye op-gaende Boom, om in't midden van een Parterre, Bloem-Perck, oft aen het in-komen van de groote paden te setten: als die 5. oft 6. jaren oudt vvorden, konnen sy des Winters buyten staen, als die bevvaert vvorden voor de vvindt.

VAN DENNE, OFTE MAST-BOOMEN.

Het zaedt wordt ons toe-ghesonden uyt Noorweghen, en gheweyckt zijnde in water, wordt het ghezaeyt in de Maent Meert, in eenen back: den eersten Winter wordt het ghedeckt voor de schrale winden, en in't laetste van Meert, ofte eerste van April, sal-men die verplanten, tweevoeten van malkanderen, in goede favelachtighe aerde: voorts 4. oft 5. jaren out zijnde, kan-men die verplanten in soodanighen Bosch, Laen, oft Dreef, als-men best oordeelen sal, men

setse alsdan 16. oft 18. voeten van malkanderen, men queeckte oock wel aen van stecken, doch dan wordense soo gheen op-gaende Boomen, als de ghezaeyde; daer zijn oock verscheyde soorten, namentlijk viere, greyne, sijne ende grove Masten, met dese by-soorten, als daer de Pijn-appels aen wassen, als mede Lariese, die-men niet kan branden, en is des Winters bladeloos ofte dor.

ARBOR VITÆ, OFTE BOOM DES LEVENS.

Die worden aen-gequeeckt van stecken, ofte in-legghen, men kan daer van maken dichte hegghen, men verplant die in de Maent Januarij, sy konnen oock ghequeeckt worden tot op-gaende Boomen.

VAN TAXUS.

Dese wordt mede aen-gequeeckt van in-legghen, men maect daer oock hegghen van, en blijven des Winters groen, men verplant die in't beghin van Meert, in favelachtighe aerde, men maecte oock tot opgaende Boomen, men scheerte met kroonen, oft laetse rondrecht op-gaen, naer wel ghevallen, sy blijven des Winters groen.

VAN FYNENDE GROVE SEVEN-BOOM.

Sy worden aen-gequeeckt van stecken, ofte in-legghen, men maect daer oock hegghen van: men verplant die in Meert, dese Boomen worden niet veel gheplant, om dat de meyskens, die niet poort-vast zijn, haer daer van dienen om niet zwangher te worden.

H O V E N I E R.

VAN HULST.

Dit wordt aen-gewonnen van zaedt oft besien, sy worden in eenen back met nat zant gheweyckt, en alsdan in greppen ofte voren ghezaeyt; men zaeytfe in 't laetste van Meert, oft in 't eerste van April, sy leyt eengheheel jaer eer't selve op-komt, maer worden veel aengewonnen van in-leggen, men maect'er hegghen van, als men die een voet van malkanderen set. Dese Hulst is dryderley namentlijk met effen bladeren, steenachtighe bladeren, en vergulde ofte bonte bladeren, dese worden wel mede ghesuyght op de groene Hulst, om daer van opgaende, ofte stal-boomkens te maken.

VAN PALM.

De grootste, ofte grove Palmplantmen tot hegghen, maer de kleyne wordt gheplant tot beddens, en Parterres oft Loof-wercken, en dat in de Maent Meert, oft April moet sy verplant worden; men kan die oock verplanten in September. Daer is noch een soort met groote bladeren dat verguldt is, die men kan aen-queecken tot kroonen: daer is de oprechte Palm, daer de Dadels aen wassen, doch die vindt men hier te lande niet veel, als in de Academy-hoven, oft by groote Lief-hebbers: sy moeten des Winters binnen staen; Dese worden ghesteken van de steenen van de Dadels: Die het eerste jaer op-komen, willen niet wel overblijven.

VAN SPAENSCHER DOOREN.

Sy wordt aen-ghequeeckt van zaedt, oft besien, blijft des Winters groen, kan oock aen-geteelt worden van in-

legghen, en is de ander Dooren ghelijck, maer is seer ghequelt van de Rispen, men maect'er oock hegghen van, ghelijck van de andere Doornen, 'tzy om Vijvers, ofte Boomgaerden: men verplant die in Februarij.

VAN LIGUSTRUM, OFTE MONDT-HOUDT.

Die wordt ghezaeyt van besien, in sandtachtighe aerde: twee en dry jaren out zijnde maect men daer heggen van, daer is noch een specie van Ligustrum die des Winters groen staet, sy moeten in huys ghebracht worden, alsoose in potten worden gheset.

VAN CORNOELJENS OFTE CORNOELIEN-BOOM.

Hy wordt ghequeeckt van in legghen, ofte stecken van de Cornoeljens, dese worden oock tot hegghen, ofte aen priecelen gheset, in 't laetste van October, oft 't eerste van November, sy gheven goede hegghen.

VAN ELST.

Daer vvorden hegghen gemaeckt om in kort groot te vvelen, 'tzy in Thuynen ofte Boomgaerden, van dry oft vierjarighe Elst, die hier aen-gequeeckt vvorden in de Veenen en men plant die een voet van den anderen, in de Maent Meert, men kan die oock schereren als de voorgaende, die alle gheschoren vvorden in 't beghin van Julij.

VAN DEN AMANDEL-BOOM.

Sy vvorden ghesuyght op stamme-kens van Pruymen oft Kroosjens, in 't laetste van Meert, geven vele schoone bloemen, op de selve maniere als de Per-

Perfikens, daer zijnder oock met dobbele bloemen, maer hier te lande weynigh, daer is noch een kleyne Amandel-boom, die in de bloem-thuynen oock geplant wordt: de groene vruchten om te confijten pluckt-men in Junij af, als de selve noch gheen steen hebben; sy worden geplant in de Maent Februarij in goede aerde, maer het gat oft kuyl daer-men die in plant, wordt in de Voor-winter ghemaect, om dat de selve wat moet verlochten.

VAN DE APPEL-BOOMEN.

De zaden van Appel-boomen worden ghezaeyt by malkander, in het leste van Januarij, en dry jaer out zijnde, sal-men die verplanten in goede aerde, een voet oft onderhalf van malkander, maer sy moeten onder de zaet-wortel, en boven een voet van de aerde af-gesneden vorden, tot twee jaren achter een, het bovenste hout om de stammekens dick te maken: ende alsoe een duym oft een half dick zijn, dan sult ghy daer op Enten Clapstarten oft Rabauen, vroege bruyntjes, die het meeste water rijs maken, om alsoo inkort een rechte schoone stam te krijgen; dese Ente die-men daer op setten vvilt, sal-men in het laeste van December af-snijden, en legghen in de aerde met de toppen boven uyt: in de volle Maen van Februarij, sal men op de voor-ghenoemde stammekens dese Enten setten oft griffelen, ende in plaets van Wasch daer op ghedaen, sal-men nemen vvat Koe-misch en vveynigh Koe-hayr met vvat Sant dat onder malkander vermenght, en het Ent daer mede bestrijcken, voor 't inlecken van water; als nu

de op-gaende stam dick geworden is, onderhalve duym, sal men daer op griffelen van de beste die aenghenaemst mochten zijn, het zy Gaut-Appelen Renetten en Belle-fleuren, oft andere; ghy dient daer wel op te letten dat ghy die Enten, die ghy daer op wilt setten, af-snijt daer bloem-knoppen aen zijn, aen die tackskens daer van ghy wilt Enten, 't sal soo veel te eerder vrucht draghen, volgens het gevoel van vele, en het Ent setten aen de Son-zy; daer zijn oock Appelen die van stecken worden ghesteken, komen uyt Enghelandt een specie van Pipinghen soo oock Paradijs Appelkens, oft andere die mergigh hout hebben, maer de Boomkens duren niet langh.

VAN DE PEER-BOOMEN.

Van het voort-queecken van Peer-boomen, doet als voren gheseyt is van de Appelen: die van kernen ghezaeyt als boven verhaelt is, sal men de selve verplanten, ende Enten als de Appelen. Maer in Vranckrijk worden de Peren op Que-peren ghe-ent, en de Winter-peren op doornen ende op leeghe stammen, op dat de vrucht te langher soude duren, en is veel harder ende veel vaster; hier te landt worden de Peren tweemaal verent, behalven Suycker-Peren, alsoo men van de selve de eerste-mael Ent, oft van Bergemotten oft Herfst-suycker-Peren, en voor de tweede-mael Ent men daer op Peren *de Bon Christien*, Safferaen-Peren, Tafel-Peren, Muscus-Peren, ofte andere Peren, het zy van Somer ofte van Winter. Maer als men diverse Peren op een Boom wilt Enten, is best Somer op Somer-Peer, Winter op Winter-Peer,

alsoo die beter tot perfectie sullen komen, men kanse oock Oculeren, het zy op jonghe oft op oude-Boomen, daer jonge tacken aen zijn.

Van het planten van Appelen ende Peren tot een Boomgaert.

In den eersten is wel te letten, daer ghy een Boomgaert wilt planten, dat de aerde wel door-dolven is, ende om dat landt wel te breken, sal-men daer een jaer Kool op setten, om alsoo de aerde het fenijn ende vuyl wech te nemen, ende moet het landt altijdt soo hoogh wesen, dat het twee voeten boven het Winter-water leyt: men sal de gaten maken, daer men de voorseyde Boomen wilt in planten, in de Maent van November 30. oft 31. voeten van een, ende vier voet in het rondt, ende diep navenant, ende daer by brengen twee goede Kruy-waghens met Misch, ende al is daer wat vergaen Baggert by, sal daer geen quaet aen doen, ende als ghy kont Gruys hebben om onder in de gaten te werpen, om het water van de wortel van den Boom te beter te omfincken: oft in plaets van dat, als-men *Prins Mauris* Boomen plant, smijt daer vier oft vijf tacke-bossen oft mutsaerden in, soo men die heet, en de Boomen wassen seer wel, maer geen Misch onder in de gaten, alsoo de Misch vergaet, dat alsdan de Boomen te seer sacken. Doet maer de Boomen in goede aerde ende vergane Misch met den anderen ghemenght, ende met de wortel daer in geset, ende de wortel daer mede bedeckt, ende daer dan rondtom Misch ende Baggert geleyt, ende die met aerdt overdeckt; als den Boom met goede wortel

is, sal dan niet laten te groeyen. Dese Boomen worden geplant in het leste van de Maent van Januarij, oft in het beghin van Februarij, sommighe segghen in het wassen van de Maen, ende de ander in het afgaen: als ghy dese Boomen soo wijdt van malkander set, kondt ghy daer Kerffe, Pruyme, oft andere op de selve linie oft rye, in het midden setten, ende dese Appelen en Peren groot geworden zijnde, de Kerffen dan uytwerpen, ende in het midden van de twee ryen sal men planten, Aelbesien oft Stekel-besien, 't sal dan een goede Boomgaert geven.

Van de Persiken ende Abrikoken aen de heyninghen te setten.

Persiken worden op soodanighe manier voort-ghequeect. Men neemt de op-loopen van de Pruymen (maer de Kroosjens zijn beter) die sal men planten in goede aerde, 2. voet van malkanderen; een jaer daer gestaen hebbende, sal men die in Februarij af-snijden 7. oft 8. duym boven de aerde, en laten daer twee oft dry spruyten aenkomen, ende daer sal-men dan op oculeren Abrikoken oft Persiken in de Maendt van Julius, oft teghen het wassen van de Maendt van Augustus: men hout voor goet Persiken op Abrikoken geoculeert, dat de vrucht veel smakelijcker is ende oock droogher, als ghy Oculeert moet het droogh weder wesen, 't is beter na de middagh als voor: sy worden oock wel gesuyght, maer wort soo veel niet gedaen. Nu geoculeert zijnde, ende het oculatie groen blijft, sult ghy in de aenkommende Meert af-snijden 1. 2. duym boven het oculatie, om alsoo een volko-

men Boom te maken, om aen een heyningh te planten 12. voeten van malkanderen, in het zuyden oft zuyt-westen, oft aen de oost-heyningh, Abrikoken ende Persiken door een, als de manier is: de Persiken worden oock van de steenen ghefteken, brengen oock somwijl wel goede vruchten voort, in Brabandt worden de Abrikoken oock tot Stael-boomen gheplant, maer in Hollandt wordt het soo veel niet ghedaen, alsoo de vrucht soo wel niet voort-komt.

De namen van de beste Persiken zijn dese:

Persiken van der Meer, dobbele Montanien, enckele Montanie, Bloet-Persiken, dobbele en enckele Swolse Persiken, Persiken van der Nat, late Persiken van Rijn, ende meer andere soorten. Van de Abrikoken zijn tweederhande, roode en gele, maer de roode is de beste van smaeck, maer de gele beter om te confijten.

VAN DE KERSSE-BOOMEN.

Aen de West-heyningh sal-men planten wel-draghende Kerffen, oft Warijffe Kerffen, die aen het oude hout draghen, zijn de laghe stammen. De Kerffen worden aengequeect van steenen, ofte van op-loopen van Kriecken, ende worden daer van de voorgeseyde stammekens, als die een duym dick zijn, daer op gesuyght; de Boomen daer men af wilt suyghen, moeten een jaer stil gestaen hebben, tusschen de voorseyde stammekens in, om aen de stammen, daerse op gesuyght worden te beter haer voedtsel te geven, dit geschiedt in de Maent van Meert, soo wordt oock bevonden te enten, maer is niet langh in ghebruyck geweest: daer

zijn oock Kerffen die uyt steenen voort-komen, ende goede vruchten voort-brenghen, ende oock langh duren ende worden dicke Boomen. De soorten van Kerffen zijn veelder-hande, dobbele en enckele Mey-kers, Kruyt-kers, Morellen, Veen-boer, weldraghende Kers, Bloedt-kers, Warijse-kers, Kers van der Nat, Jan Aerse-kers, vroeghe en late Volghers, Spaensche-kers, zwerte Kriecke-kers met dobbele bloemen, Onghers-kers, ende meer andere zijn daer van dese soorten.

VAN DE PRUYM-BOOMEN.

Dese kan-men aen Heyninghen ofte in Boomgaerden setten; de Boere-witte Pruym en hoeft niet verent te worten, sy wassen uyt de natuer, en oock de Kroofies, maer andere Pruymen moeten verent ofte gheoculeert worden, het zy op hooghe oft leeghe stammen, men kanse wel enten ofte oculeren, naer elck zijn wel-gevallen; doch alle Pruymen staen lange tijdt, eerse vruchten voort-brenghen, 't komt dat die veel water-rijs maken: het water-rijs sal-men in de Maent van Julius uyt-knippen boven de top, dan sullen daer kleyne tackskens uyt-schieten, daer in het na-volgende jaer bloemen, en daer na vruchten sullen aenkomen; dit is een boom die wel vochtigh wilt staen.

VAN MOERBESIE-BOOMEN.

Dese worden hier te landt gequeect van zaet, maer heeft wel 10. oft 12. jaren, eer hy vruchten voort-brenght, doch kunnen oock van in-legghen ghequeect worden, die hier te landt in de
Tuy-

Tuynen oft Boomgaert geplant zijn : hy maeckt een groote wortel , en draeght zwerte Besien in Augustus.

VAN FLAMBOYSEN.

Die plant-men hier te landt tot hegghen, in schaduwachtige plaetsen, wassen oock in de Bossen, als mede de Brembossen, 't is een goedt dat wel voort wilt, men plant die in Februarij, maer de Bremen komen ghenoech als onkruyt voort.

VAN QUE-APPELEN EN QUE-PEREN.

Sy worden oock van kernen gezaeyt, in de Maent van Meert; en dry oft vier jaren out zijnde, daer op ge-ent oft gegriffelt, maer hier te landt worden die op doorne stammen ge-ent, soo Appelen als Que-peren; sy moeten gheplant worden in vochtighe plaetsen, het zy aen de kant van de Vijvers oft Grachten: Men plant die vvel in de Tuynen, maer de vrucht blijft dan kleyn, oft het zy dat het natte Somers zijn; daer wordt by eenige geseyt, dat men de Boomen planten moet in het wassen van de Maen, andere stellen daer gheen geloof in, alsoo die in Januarij oft in Februarij geplant worden, als wanneer het hout gesloten is, dese vrucht wordt in October rijp, en met schoon weder gepluckt zijnde, ende in een lochtige kamer gheset, ofte in ghekapt stroo geleyt, sullen langh duren.

VAN DE MISPEL-BOOMEN.

In de Maent van Januarij sult ghy dese kernen oft steenen in de aerde legghen, alsoo die hart zijn, en daer op enten, als die een duym dick zijn, men kan die

oock aen-queken van op-loopen, ofte steeken van het water-hout: Daer wordt gheleyt, als de Mispel twee oft drymael verent wordt, dat daer dan gheen steenen in zijn; maer dat is waer, dat die dan veel grooter vruchten voort-brenghen. Daer is noch een kleyn soort van Mispel, ghenaeamt Naentjes Mispelen, 't is een kleyn Boomken.

VAN DE GENEVE-BOOM.

Dese wast veel ontrent Wessel, in 't wilde spruytse van sijn Besien selves voort, men maeckt hier van hegghen, men kan die oock aen-queken van inlegghen.

VAN DE OCKER-NOTEN.

Sy worden voort-gheset van de Noten, gesteken in de aerde, van die ghene, die langh en dun van schellen zijn; de dobbele Noten zijn seer goedt om te confijten. Dese Noten moeten eerst in nat sant gheleyt worden, en 14. oft 15. dagen daer in ligghen, op datse te beter moghen voort komen, en dat in de Maent van Meert. Twee oft dry jaren gestaen hebbende, salmen die verplanten in savelachtighe aerde, 2. oft 3. voeten van malkanderen, maer moeten onder de Zaet-wortel af-ghesneden worden: Die groot en hoogh tot stammen, en out geworden zijn 5. oft 6. jaren, salmen planten in Februarij, ter plaetsen daer men begheert, ontrent 18. voeten van malkanderen.

VAN DE HASELARE-NOTEN.

Dese Boomen wassen veel ontrent Wessel, en komen voort van hare kernen, en wassen aldaer in 't wilde, maer hier te lande wordé die voort-gequeeckt

van op-loopen, sy willen wel staen onder schaduwachtighe plaetsen: Daer sijn Spaensche Haselare-noten, die zijn kort en ront, daer zijn Noten die langh zijn, en hebben van binnen rootachtighe schorsse aen de kernen; noch isser een ander soort, die wilt is aen de schors van de kerne, dese worden verplant in Januarij, in lommerachtighe plaetsen.

VAN EECKEL OFT EYCKE-BOOMEN.

Sy worden voort-gheset van Eeckels, die ghezaeyt worden in Voren, een halve voet diep in de aerde, 't selve moet ghe-daen worden in Meert: Op-ghesnoeyt, en 4. oft 5. jaren out zijnde kanmen die verplanten, en onder de Zaet-wortel af snijden, om de wortel te beter te verbreyden, dick gheworden zijnde 2. en half duym, kanmen die verplanten tot lanen, ofte dreven, 18. oft 20. voet van den anderen, sy willen wel wassen in santachtighe oft favelachtighe aerde, het is een Boom die langhe jaren kan staen, de verplantinghe kan men doen in Januarij ofte Februarij, maer de putten moetmen van te voren graven 3. oft 4. voeten wijt in 't rondt.

VAN BLAES-NOTEN.

Dese wordē van zaet voort-gequeeckt, hebben een schoon loof, en langhachtige witte bloemen, daer aen komen blaeskens, waer in besloten zijn de Nootjes: het hout wordt ghebruykt om lardepriemen af te maken, sy worden verplant in de Maendt van Februarij.

VAN LINDE-BOOMEN.

Sy worden aengequeeckt van op-loopen, die-men af-kapt met een bijl van

andere oude Boomen, daer eenighe vworteltjes ofte veselen aen zijn, en vvorden 1. oft 2. voeten van malkanderen geset, en alsdan tot de gront toe af-ghesneden, uyt-ghenomen een scheutjen, datmen oordeelt best en bequaemst te vvesen, om een rechte stam van te maken: 4. oft 5. jaren out, en tvvee duym dick zijnde, kanmen se verplanten ter plaetsen die men daer toe bequaemst oordeelt te zijn, en dat 24. voeten van malkanderen, men maeckt de gaten in September, en men verplant se in Februarij, dese vvorden oock vvlaen-ghequeeckt van zaet, maer heeft vele moeylijckheyt aen, ser het tot Boomen komt.

VAN YPEN MET BREEDE, EN SMALLE BLADEREN.

Sy vvorden aengheteelt van op-loopen van de oude boomen, daer eenighe wortels ofte veselachtigheyt aen zijn, en worden voorders mede voort-gequeeckt als de voorsz. Linde-boomen: Men verplant die in 't leif van Februarij, 16. voeten van malkanderen, de Laen wort 30. voet-breedt gemaeckt.

VAN POPULIEREN.

Dese worden voort-gequeeckt van op-loopen, en geset in Ghehuchten oft Boffchen, het werden groote zware Boomen, en willen wel staen in moerachtighe aerde, het geeft heel slecht hout.

VAN ABEELLEN.

Sy worden mede voort-gheset als de Populieren: Daer van worden Lanen ghemaect om te beschutten de Noorde, ofte Noord-weste winden; en willen wel staen in santachtighe aerde,

VAN BERCKE-BOOMEN.

Dese staen van zaet op, men plant daer van Boffchen oft Lanen, tot beschutsel van de windt, sy worden geset in fantachtighe aerde, in de Maent van Februarij: sy zijn goet voor Kuypers om duyghen van te maken, 't hout geeft een heeten brandt.

VAN BOOMACHTIGHE
AETHEA.

Sy worden voort-ghequeect van inlegghen, maer eenighe jaren herwaerts heeft men oock zaedt ghewonnen, en rijp zijnde, 't selve ghezaeyt, en die soo voort aenghequeect: sy geven heel schoone bloemen, gelijk enckele Stockroosen, en bloeyen in 't beghin van September: daer zijnder witte, paerffe, lijf-verwe, roode, ende meer andere colcuren, die door zaet voort komen, dese worden verplant in de Maendt van Januarij.

VAN AGNUS CASTUS.

Dit zijn Boomen die hier te landt niet voort-komen, maer worden by de Liefhebbers in backen voort-ghequeect: dese Boom oft Ghewas, wordt ghebruyckt voor de suyverheydt, voornamentlijk in de Kloosters, en daer veel Gheestelijke zijn.

VAN WILIGHE-BOOMEN.

Dese wassen aen de water-kant, en worden van poten ofte stecken voortgequeect, zijn bequaem tot veelderhande dinghen, alsoose seer ghedwee zijn, namentlijk de jonghe rijfen om te binden; de dicke om reepen van te maken, als mede tot riet-daken, boonstaken, en anders.

VAN EUONIMUS, OFTE PAPER-
MUTSEN-HOUT.

Sy wordt van op-loopen ofte uyt-spruyten, ofte zaet ghequeect, ende geeft vier-kant hout, draeght witte kleyne bloemtjes, en vierkante zaetjens, op-gaende, wordt het van binnen seer schoon root, en van buyten paersachtigh.

VAN COLUTEA.

Dit wordt gheseyt te zijn een Boom daer de Senu-bladeren aen wassen, en draeght blaeskens, daer in 't zaet voortkomt.

VAN LENTISCUS.

Dit is een Boom die alhier seer ongemeyn is, komt uyt *Italien*, en moet des Winters wel bewaert worden, draeght heele schoone bladeren, met rootachtige steeltjens, wordt hier te lande weynigh voort-gequeect (om de hardigheydt van 't hout) als alleenlijk met inlegghen.

VAN TERE BINTUS.

Dese komt voort uyt zaet, dat uyt *Oost-Indien* ghebracht wordt, 't is blauachtigh, en leght een gheheel jaer onder de aerde eer't voort-komt, het heeft witte bloemkens, is des Winters dor, en moet evenwel alsdan in huys bewaert worden.

VAN St. JANS-BROODT.

Dit wordt hier te lande van zaet, oft St. Jans-broodt, dat uyt Portugael komt, voortgequeect, en op een werme, oft Meloenbergh gheset, en alsdan in potten gheplant, om des winters in de stove te setten: Maer het ghewas is hier weynigh, als by eenighe groote Liefhebbers, soo in de Academichoven, als andere vermaerde.

VAN DE HYPERICUM-BOOM.

Het is een kleyn Boomken, met de bladeren van Hypericum ghelijck, het draeght witte bloemtjes, endoren bloemen t'seffens, tuffchen de bladerkens groeyen de selve boomkens uyt, sy staen seer cierlijck en vermakelijck, en worden aen-ghewonnen van op-loopen, 't gheen onder de wortel uyt spruyt, sy moghen des Winters wel buyten staen, men verplant het in Thuynen, in goede savelachtighe aerde, in de Maendt van Februarij.

VAN PLATANUS.

Dit is een Boom die veel in *Italien* wast, wordt meest aenghequeect van in-legghen, en aldaer veel gheplant, om dat het een dichte lommer geeft, heeft een schoon bladt, wat meerder besneden als het Vijge-bladt, het wil staen daer't vochtigh en werm is, sy worden heele zware Boomen, die langh konen duren; staende des Winters buyten.

VAN ES-DOOREN.

Dit wordt gheseyt, en soude een soort wesen van *Platanus*, maer heeft weynigh om naer de selve te ghelijcken; doch de oude voor-gaende Kruydt-onderfoeckers, hebben die hier te landt daer voor ghehouden; sy maeckt een heel cierlijcken Boom, sy gheeft bladeren ghelijck Wijngaerts-bladeren: Dese worden hier te lande ghebruyckt tot Lanen, sy willen wel gheplant worden in sandtachtige gronden, komende voort van zaet, 't ghene af-gepluckt wort, oft van 't gheen sy by haer selven laten vallen.

VAN ESSEN-BOOMEN.

Sy worden aen-ghewonnen van zaet, en daer naer een voet oft onderhalf van den anderen gheset, in tamelijcke goede aerde; dick gheworden zijnde, ontrent derdehalve duym, kan-men die verplanten tot Lanen oft Dreven, daer-men die sal best ordonneren, ontrent 15. voet van den anderen; 't zy aen de kanten van Grachten, om die voor de groote wortel vast-kantigh te maken. Sy worden verplant in de Maent Februarij, oft begin van Meert, maer de gaten daer men die in set, moeten dry oft vierdehalf voeten wijd ghemaect worden: daer moet wel op ghelet zyn, dat de op-gaende toppen niet worden af-ghesneden.

VAN DE BOECKEN-BOOMEN.

Dese worden van de Boeck-kernen aenghequeect, en ghezaeyt in goede aerde, in een Groef, en daer naer snoeytmen die op tot Stal-boomen, ende 5. oft 6. jaren oudt gevonden zijnde, kan men die verplanten tot Lanen oft Boschen, soo als men best sal ordonneren: sy worden gheset 20. oft 24. voeten van den anderen, en willen wel wassen in santachtighe aerde: Ionck zijnde, kan men hegghen daer van maken, en worden genoemt Haegh-boecken; sy hebben kleynder bladeren als de andere, die schoon groen zijn; men ghebruyckte mede aen Prieëlen oft Lust-huysen, een voet van den anderen geset, sy worden verplant in 't beghin van Januarius, overmits het groote sap dat sy by haer hebben.

VAN AZEDARACH.

Dit wordt aenghequeect van zaet, 't gheen

't geen komt uyt de Virginjes, het is een schoon Boomken, met een grauachtighe stam, en heeft het bladt als de Lysterbesien, dan is lieffelijker groen, sy moeten des Winters in huys gheset worden.

VAN L Y S T E R - B E S I E N , O F T
Q U A L S T E R - B O O M E N .

Dese worden aengequeect van de besien oft zaedt; een duym oft twee dick zijnde, worden verplant rontsom den Boomgaert 12. voeten van den anderen, sy staen eerst schoon met Bloemen, daer naer met Besien, dat seer vermakelijk is.

VAN V O G H E L - K E R S .

Dese heeft schoone tackskens, met schoone witte bloemkens, en daer na zwerte besikens, ghelijck kersekens: sy worden aen-ghequeect van op-loopen, en willen wel staen in lommerachtighe plaetsen.

VAN H O N S T - K E R S S E N , O F T
P E R I C L Y M E N U M .

Sy zijn dryderhande, d'een draeght roode vruchten oft besien, die tusschen de bladeren uyt komen, de tweede heeft witte bloemen met zwertachtige besien; de derde draeght witte bloemen, met rondtachtige bladeren, en gheeft bleek-roode vruchten. Dese worden aen-gequeect van zaet en oploopen, men set die in de Hoven ofte Tuynen.

VAN V L I E R - B O O M E N .

De gemeyne Vlier, die hier te lande wast, heeft witte bloemen, en daer na zwerte besien, en komen voort van oploopen oft stecken; men plant die om Boere huysen ofte wooninghen, om die te bevryen. Daer zijn noch twee andere

soorten, die men hier noemt Geldersche oft Vlock-roofsen; Den eenen draeght roode besien, staende heel cierlijk in de Mey, overmits sijn bloemen, sy vullen vvel staen in vochtighe plaetsen, en vvorden mede aen-gequeect als voorseyt is.

VAN J U D A S - B O O M E N .

Dese Boomen vvorden van zaet aen-ghequeect, en hebben bladeren als de Mans-ooren, sy krijghen in 't beghin van Meert, aen de dorre stammen, paersachtighe bloemkens, en vullen vvel staen tegens een vverme muer, oft hoeck, in goede aerde.

VAN D E W Y N G A E R D E N .

Sy worden aenghequeect van inleggen, en oock van stecken, die ghestekken worden, daer oudt hout aen is: men snoeyt die in de Maent Februarij, tegen het af-gaen van de Maen, want in het wassen van de Maen de jonge Wijn-gaerden gesnoeyt zijnde, maken alsdan zwaer en groot hout. Den *Advocaet van Leeuwen* heeft gepractiseert in de lenghte van 't hout, 14. oft 15. botten oft knoppen daer aen te laten, om dat de lenghte van 't hout de meeste vruchten gheeft; dan daer op dient vvel ghelet te vvorden, soo vvanneer men een langh hout neemt, dat men alsdan een jonghe scheut onder aen het hout laet, met 2. oft 3. botten, om dat het te beter sijn voetsel kan krijgen. Aen de oude Wijn-gaerden, die een jaer 7. oft 8. ghestaen hebben, sal men onder aen de vvortel leggen sijnachtigh gruys, oft kleyn gekapte schalien, om daer door de selve vruchtbaer te maken; sy vvorden verplant in savelachtighe aerde, in de
Maent

Maent van Januarij: daer vvordt rontsom een vveynigh Koe-mifch ghedaen, maer het moet de vvortel niet raken, op dat de jonghe vvortelkens oft Spruytjes daer door niet komen te verrotten.

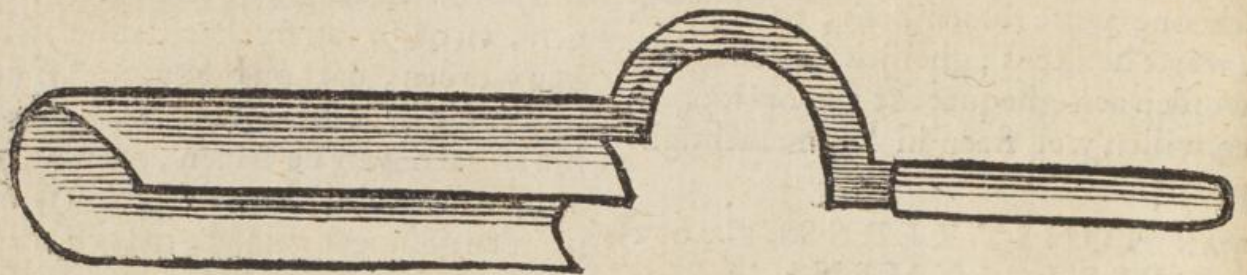
VAN DE KARSTANIE-BOOMEN.

Dese vvorden van Karstanien voort ghequeeckt, met de felve in de aerde te fteken; het geeft een cierlijcken Boom, en wilt wel waffen op hooge fantachtige gronden: men planter van Boffchen oft Lanen. Wanneer die 6. jaren oudt wor-

den, dan wordenfe verplant 24. voeten van malkanderen, in de Maent van Februarij, maer de vruchten die hier te landt daer aen komen, zijn foo goet niet als die van Spanjen oft Vranckrijck. Daer is noch een foort, die komen uyt Indien, oft van de *Caep de Bona Esperance*: fy geven een vrucht gelijk een Nier van een Schaep, maer dese Boomen vindt-men hier weynigh, alsoofse niet wel op-komen als-mense fteeckt.

Eynde van de Boomen.

VAN DE PLANTEN.

TWee Figuren van Boren worden hier verthoont, die foo wel dien-

ftigh tot de Planten en Struycken, als tot de Bol-bloemen zijn, waer mede men de Bloem-bollen en Planten (oock wel met Bloemen daer aen) kan verplaetsen oft verplanten, sonder dat de felve hare aerde komen te miffen, om alsoo geen ghevaer van uyt-gaen onderworpen te zijn. De langhste maeckt men van yfer, en wordt ghebruyckt in haerde vaste landen: de kortste is van het zwaerfte dobbele bleck, om in weecke aerde te ghebruycken: het heeft boven twee handvatfels om mede te boren, en achter twee leden die open gaen, en van voren in fghelijcks, maer dese worden, met het in-fteken en uyt-treken,

ken, van een yfer penneken ghesloten en ontsloten. Men boort met de selve in den grondt, dat de Bol in het midden staet, alsdan graeft-men met een Graef oft Schuppe, de aerde een weynigh aen d'een zijde uyt, tot dat-men beneden het Boor komt, en stekende de Schup onder't Boor, soo kan-men de aerde met het Boor te-samen uyt-lichten; alsdan verplaectst - men die daer-men wilt in eenen put, ruym soo wijt als het Boor is (van te voren daer toe gegraven) en dan het penneken uyt-treckende, ontsluit het Boor, 't welck men op-haelt, en de aerde blijft staen, die men rondtom aen de zijden met de andere aerde aenvult.

A L O E U Y T A M E R I C A.

Dit zijn groote planten met dicke bladeren, en scherpe punten, sy worden in tobbens oft potten geset, waer in de selve groeyen, en schieten jonghe spruyten ter zijden de potten, oft tobbens uyt, waer van de selve worden voort-ghequeect, sy moeten des Winters in warme Stoven staen, en heel droogh gehouden worden, en oft het mochte gebeuren dat'er eenighe rottigheyt in quam, salmen sant in eenen pot heel heet maken, en doen dat daer aen, en stoppen het dicht toe met werck, waer mede de voorder rottinge alsdan wordt belet.

A L O E U Y T P O R T U G A L.

Dese wordt geseyt de rechte Aloë te wesen, sy heeft heele dicke bladeren, vol sap en nattigheyt, en worden des Winters uyt de potten gedaen, en aen de wortel een wollen lap gebonden, en met Olie van Lis begoten, en soo ghehanghen in de stove, alwaer 't wermst is, en

daerse droogh hanght, en tegenden Mey wordt die wederom in potten, met savelachtighe aerde ghedaen. 't Gebeurt wel dat de selve bloeyen met geelachtighe bloemen boven aen de stengh, gelijk de bloemen van *Cana-Indica*, maer 't gebeurt selden.

B L A N C H E M U S Q U E.

Van dese zijnder paersse, witte en bonte, sy worden aen-ghequeect van de stecken, die men van de stenghen neemt, zijnde een handt breedt langh, en alsdan uyt de Son in de aerde ghefteken, maer het wordt ghedaen als de selve in sijn bloem staet, men scheurtse wel mede van malkanderen in 't laetste van Augustus, sy willen wel staen in aerde daer geen, oft weynigh Misch in is.

D O B B E L E D A M A S T - B L O E M E N.

Dese zijn gelijk de Blanche Musque, en worden op de selve maniere aen-ghequeect: De enckele komen van zaedt voort, maer wassen ghenoech in de Wildernissen, en hebben oock den selven reuck als de dobbele.

B E R E N - O O R E N , O F T A U R I C U L A U R S I.

Dese zijn van veelderley coleuren, tot wel in de dertigh toe, daer zijn oock dobbele, maer zijn heel onghemeyn: Daer is noch een soort met loof van Bernagie, die heel raer zijn: Dese worden ghescheurt in de Maent van Mey oft April, als'er bloemen aen zijn, sy willen wel staen daer weynigh Son komt.

F I L I P E N D U L A.

Dit heeft een loof het Hase-gerst ghe-lijck, en draegt witachtighe bloemen in

de Maent van Junij : onder aen de wortel is het heel knobbelachtigh , ghelijck de *Aspodil*.

NIES-WORTEL , OFTE HELLEBORUS.

Van dese is'er een soort met witte bloemen, en zwarte wortelen, sy bloeyen in Februarij , en staen leegh by der aerde ; daer is noch een met zwarte wortelen , draeght groene bloemen : Dese wortel wordt ghebruyckt tot Kropkruydt. Daer zijn noch twee soorten, een met witte bloemen , en een met zwarte bloemen, dese hebben witte wortels , en draghen bladeren , ghelijckende een Brabantsche Huyck ; alle dese voorfz. soorten willen wel wassen uyt de Son , in savelachtige aerde.

WINTER-GROEN.

Dit kruydt blijft des Winters groen, het heeft witte vvel-riekende bloemen, als Mey-bloemen , 't vvaft in openlochtighe Valeyen , als in de Duynen : hier te landt oock vvel in de Hoven op vochtighe , en vvel van de Sonne beschene plaetsen.

HOF-BLOEMEN.

Dese zijn veelderley soorten, als dobbele , gele ; daer zijnder die de eene bloem uyt de andere komt, oock zijnder die veel op eenen steel groeyen van veelderley coleuren, daer zijn noch enckele, die mede veelderley coleuren hebben; dese vvorden ghescheurt in de Maent van Mey , en geplant op Rabatten , ofte andere plaetsen , daer-men die begheert te setten.

ASPHODIL.

Hier van zijn dry soorten , twee vvit-

achtighe , die aen de kanten vvat bontachtigh zijn , sy hebben vierkantigh loof, en heel knobbelachtighe vvortelen; Daer is een soort geel-achtigh , die heeft een vvortel als Hane-voeten , sy vvillen vvel vvassen in goede aerde , en vvorden van malkanderen ghescheurt in 't beghin van Meert.

LELIEN VAN EENEN DAGH.

Van dese zijn twee soorten , een met roode bloemen , en een met gele bloemen : die met gele bloemen gheeft eenen onghemeynen goeden reuck , ghelijck als Jesemeyn ; sy bloeyen in de Maent van Mey ; de vvortel is ghelijck de *Asphodil* , waer van sy den naem heeft van *Lilium Asphodilus* , men scheurt die planten van den anderen in de Maent van Augustus , maer wassen van sich selven heel wel voort.

FRANSCH E LELIEN.

Dese zijn tweederhande , kleyne en groote soorten : De wortelen zijn de jonghe *Aspergies* ghelijck , en worden de selve van malkanderen ghescheyden; sy moeten niet langh uyt de aerde blijven , maer ten eersten wederom ghepoot zijn , 't ghene moet ghedaen worden in Augustus , sy willen wel staen in savelachtighe aerde.

PYONIE.

Daer van zijn verscheyde soorten; Mannekens Pyonien , Pyonien die een Maent duren , roode dobbele , dobbele witte , kleyne vlees-coleure, enckele die gheen zaedt draghen , en noch meer andere soorten : Dese worden aen-ghequceckt van de wortels die onder aen zijn ; sy ghelijcken de Beeten , die-men ver-

verdeylt in 't Voor-jaer, oft 't laetste van December. Dese vvorden veel gheplant in groote Thuynen, om datse heel sierlijck staen.

A N G E L I E R E N.

Dese zijn van veelderhande coleuren, en verscheyde soorten, soo kleyne als groote: maer de groote sonder bersten, en schoon van couleur, vvorden voor de beste ghehouden. De voornaemste namen zijn Prins d'Orange, Keyser Augustus, Paragon, Alette, Don Jan, Graef Willem, Blan de Liege, Koninghin van Vranckrijck, den Uyterschen Dom, Koningh van Vranckrijck, en dan noch meer andere namen: die hier om de veelheydt niet staen uyt-ghedrukt. Sy vvorden verplant in 't laetste van Meert, in vvel toe-gemaecte aerde met Misch, en vvit Sant, dit bevindt men goedt te zijn; dan daer zijnder die halen vermolfelt hout van Willighe Boomen, en bloedt van Beesten, en Doppen van Boeckvveyt, en klopfel van Schalien, en meer andere vvisje-vvasjes, maer goede aerde is 't best, ghelijck voren is gheseyt. Dese Planten vvorden gheset in de aerde, oft Potten: Men sal die somtijds (droogh ghevonden zijnde) met Regen oft Gracht-vvater begieten, en in 't laetste van Julij sal-men die inlegghen, oft in-snijden in 't tvveede oft derde lidt van 't hert, legghende de selve met haeckskens neder. Men moet daer by doen santachtighe aerde, om te eerder aen't vvortelen te brenghen: ghevortelt zijnde, sal-men die van de Moeder-stam af-nemen, en verplantense in goede aerde uyt de Son; en oft

het mochte ghebeuren dat'er eenighe flapachtighe onder vvaren, die sal-men in potten setten, om de selve te bevaren in huys: sy vvorden ghezaeyt in de Maendt van Mey in 't vvassen van de Maen; 3. oft 4. blaetjens hebbende, vvordense verplant by malkanderen, en 't jaer daer naer moet-men die verplanten eenen voet van malkanderen, en alsdan vervvachten vvat voor dobbele daer uyt sullen komen, maer moet vvel ghelet vvorden op de hooghe coleuren, daer-men't zaet van vvint.

T H Y M.

Dese vvordt gheplant aen de kant van de Rabatten, oft Beddens, sy gheeft eenen seer aenghenamen reuck, men scheurt die in 't laetste van Meert, oft beghin van April.

L A V E N D E L.

Die vvordt oock gestelt als de voorz. Thijm, men verplant die mede op de selve tijden, daer is een plantje die-men noemt Lavendel met breede bladeren, in 't Latijn *Marum Syriachum*, sy vvordt voort-ghequeect van stecken, maer moet des Winters in huys geset vvorden.

S A V I E, O F T S A L I E.

Dese zijn verscheyde, als Bonte bladeren, sijne Koninghs Salie, grove Salie, Boomachtighe Salie, Salie met vvitte bloemen: sy vvordt ghestelt onder de lommeren van de Boomen, en in de Maendt van Junij af-ghesneden om te drooghen, en vvordt oock veel groen ghebruyckt.

M A T E R, O F T M A T R I C A R I A.

De dobbele Mater scheurt-men van den anderen in de Maent van April: men

fet die in den Hof alvvaer men vvilt. De enckele vvaft met grooten overvloedt in 't Koren, de Bloemen en het Kruidt vvorden veel by de Apothekers ghebruyckt.

K A M I L L E.

De dobbele Roomsche Kamillen vvorden ghebruyckt in de paden van de Thuynen, oft Prieelen om den lieffelijcken reuck, sy moghen vvcl betreden vvorden, maer de enckele vvassen overvloedigh in 't Koren; 't loof en de bloemen vvorden by de Apothekers veel ghebruyckt.

A E R T - B E S I E N.

Dese vvorden verplant in goede vette aerde, een voet van den anderen in 't verbant, sy loopen alsdan vvcl tot malanderen; sy moeten des Winters ghe-deckt vvorden met Peerde oft Koeyemisch, om in 't beghin van Mey oft Junij beter vruchten voort te brenghen: daer vvassen Aert-besien in 't vvilt in Zeelandt en elders, en hebben langhe groote Besien, maer zijn soo smakelijck niet, als die men hier in de Hoven voort set.

A L S S E M.

Sy vvordt gheplant in vochtige plaetsen, en in 't beghin van Meert van den anderen ghescheurt, en af-ghefneden in 't begin vā Augustus, en dan gedrooght, om Alssemvvijn daer van te maken.

V E N U S - N A V E E.

Dese heeft knobbelachtige vvortelen, en rondtachtighe bladeren, de *saxifragium* ghelijck, en vvilt vvcl staen in vochtachtighe plaetsen, sy vvordt voortghequeeckt van de knobbels oft vvorte-

len, die-men scheurt in 't beghin van Meert.

P L A N T - S U R C K E L.

Sy vvordt ghescheurt oft verplant in de Maent van Meert oft Augustus, en vvilt vvcl staen in belommerde plaetsen, oft uyt de Son: de Spaensche Surckel heeft kleyne rondtachtighe, bleeckgroene blaetjens, maer is vvcl soo scherp van surigheydt, als die van zaet voortkomt.

A E R T I S O C K E N.

Die willen wel groeyen in vette moerachtighe aerde, en worden voortghe-wonnen van by-scheuten der oude planten, en worden verset in Meert tvvee voeten van den anderen, sy moeten des Winters gedeckt vvorden met langhe Peerde-misch, op dat de selve niet uytvriesen. d'Aertisocken zijn tvveederley, eene met groene vruchten oft zaet-bollen, en d'andere die uyt Enghelandt komen zijn root: sy vvorden vvcl gezaeyt, maer hier te lande niet, alsoo de selve langhsaem by-komen.

A S P E R G I E S.

Dese worden gezaeyt by den anderen, en twee voeten in 't verbandt gheplant; al die een jaer out zijn, worden beter ghehouden als de twee-jarighe. De aerde daer men die sal in planten, moet men van onderen met twee voeten Koeymisch oft Poort-aerde, dat is Menschen-dreck, mesten: Men moet die legghen met Gribben; te weten een rye met Misch, en een rye met aerde, op dat het water te beter door-sackt; als dan de Planten daer op gheset zijnde, moet men aerde daer over werpen neghen duymen oft

oft een voet hoogh. Men moet de Afpergies dry jaren laten staen eer-men die snijt, om die te dicker te hebben, en des Winters dectmense met Koeye oft Peerde-misch.

BES I E N O V E R Z E E, O F T A L K E K I N G I.

Sy wordt gheset uyt de Son in vochtige aerde, en wast van haer selven voort, uyt het onderste van de wortelen: sy draegt witte bloemtjes, en daer naer roode blaeskens, alwaer de Kerskens in zijn.

M A R T E L A E R S - B L O E M K E N S.

Dese zijn twee soorten van gele, de enckele en de dobbele bloemen; de gele dobbele zijn hier weynigh, sy worden van stecken oft in-legghen voort-ghequeect, en moeten des Winters in eenen pot in huys ghedaen worden, op een drooghe lochtachtighe plaets, maer de witte set-men voort van plantjes, oft scheutjes, die ter zijden uyt-komen, dese setten wel voort, en willen des Winters wel buyten staen: de bloemkens droogh af-ghesneden zijnde, kunnen langhen tijdt goedt blijven.

S C O L O P E N D R I A, O F T H E R T S - T O N G H.

Die scheurt-men van malkanderen in 't begin van Meert, en men setse uyt de Son onder de schaduwe, in favelachtighe aerde.

H E P A T I C A.

Dese zijn 4. oft 5. soorten, dobbele blauwe, enckele witte, met Doorentjes daer in, oft de Dooren-bloemen gelijk, voorts roode, enckele blauwe, witte sonder Doornen: Alle dese soorten ver-

plant-men in April in fantachtighe aerde, alsoo daer geen Misch by mach komen, de enckele komen altemets van zaet voorts.

D R A G O N.

Dese wordt gheplant op warme plaetsen, in goede vette aerde, in 't laetste van Meert, oft beghin van April. Des Winters dect-men die met Stroo, Peerde-misch oft Boeckweyt, sy komt voort van de zy-scheuten, dat zijn die ter zijden van de oude uyt-spruyten.

S E G H E L T J E N S.

Sy wassen wel in 't wildt, maer in goede aerde in de Thuynen geplant zijnde uyt de Son, geven grooter bloemen, sy worden van de wortels voort-geplant.

S A L O M O N S - Z E G H E L.

Dit heeft dobbele bloemkens tusschen de bladerkens, sy worden voort-gheset, oft af-ghescheurt van de wortelen, en willen wel staen in goede favelachtighe aerde, een weynigh uyt de Son.

V A L E R I A N A.

Van dese zijn twee soorten, die *Doneus* beschrijft: de eene met roode, en de andere met witte bloemen, men scheurt die van planten van de wortelen, maer sy vallen somtijds van zaet, en willen wel staen in goede favelachtighe aerde: Die hier in 't ghebruyck by de Apothekers zijn, wassen aen de kanten van de Grachten. Daer zijn noch twee soorten, d'een met blauwe, en d'andere met witte bloemen, die ghenoeemt worden *Valeriana Graca*: men scheurt die planten van den anderen, en men kan die mede zaeyen, maer sy moeten een jaer over staen eer sy bloeyen.

HA-

H A V E R U Y T.

Sy zijn tweederhande soorten, het een met loof van Thijm, en't ander wat grover loof, dese Heyster oft Plant scheurt-men van malkanderen in't beghin van de Maendt April, sy wilt wel wassen in fantachtighe aerde.

W Y N - R U Y T.

Dese scheurt-men van malkanderen, en men plant die in de Thuynen, op ryen van breede paden, in plaets van hegghen, sy komen oock wel voort met vallen van't zaet, 't is heel goedt voor het ghevoghelte die de pip, oft andere qualen hebben, het wordt oock gebruyckt in tijden van de Pest.

B E R E - K L A U W E N.

Die queect-men aen van de wortelen, en willen wel staen in heete Sonneschijn, men set die wel in potten, om te beter te bloeyen, oock om Apothekers winckels te verciere: sy gheven een langhe sierlijke bloem, met bruyn groene bladeren, seer schoon besneden, en worden verplant in Meert.

B I E S - L O O C K.

Dit scheurt men in de Maent van April: men set die op Rabatten oft Beddekens, by het ghemeyne Struyf-kruydt.

C H A L O T T E N.

Die steeckt-men in goede vette aerde: sy komen van de Kleystertjens voort: 't loof is het Bies-Loock seer ghelijck, en wordé op de selve maniere gebruyckt, 't zy in Sausen oft anders: de Kleystertjens van de selve, die veel in spijsse gebruyckt worden, worden in't beghin van Augustus op-ghenomen, en men

laetse drooghen. Dese Chalotten gegheten, hebben den selven smaeck als Loock, maer geen banghe reuck als de Ajuijn oft Loock.

L O O C K.

Dese wordt veel geplant in de keylanden, van de Kleystertjens: Daer zijn dry oft vierderhande soorten, de rechte Loock heeft paersachtighe bloemkens; daer zijnder oock met gele bloemen. Daer is een soort dat-men Beren-loock noemt, en heeft witte bloemkens, sy wordt, als het loof beghint droogh oft dor te worden, in't laetste van Augustus op-genomen, en men steeckt die wederom in de aerde, in't beghin van de Maendt Meert.

L Y C H N I S V A N C O N S T A N T I N O P O L E N.

Sy zijn dry oft vier soorten, als dubbele incarnate, enckele witte, enckele vlees-coloure, en enckele incarnate: dese worden aen-ghequeect met het scheuren der planten van malkanderen in Meert, sy willen wel staen in savelachtighe aerde: als sy bloeyen, wordt den Hof schoon daer mede verciert.

H U Y S - L O O C K.

Dit is een plantjen, dat tot een struyck oft boomken wast, het wordt van tacken ghefteken, en moet des Winters in een lochtighe stove staen, en droogh ghehouden worden, het draecht gele bloemen als het in huys staet: daer is oock die op het dack wast, met breede bladeren, en die krijght mede een struyck met bloemen, en is hier ghemeyn, wilt oock wel buyten staen: Daer is een specie, die-men noemt Trip-

Tripmadam, dese worden voort-gheset van haer zy-scheutjens, en in-gheleyt, om by ghebraden vlees te ghebruycken; daer zijn noch wel veel bysoorten, maer zijn meest onkruydt in de Hoven.

DUYSENT-SCHOON.

Dese zijn verscheyde van coleuren, als wit, paers, bonte en fluweele. Men leytsse in ghelijck de *Angelieren*, sy worden mede ghesteken van stecken; men kan die oock voort-queecken van zaet, maer sy moeten een jaer over staen: men heeft kortelingh bekomen die met de dobbele bloemen, sy zijn paersachtigh van couleur, en worden mede aen-ghequeeckt als voren is gheseyt.

LYCHNIS.

Van dese slagh zijnder dobbele witte, en roode; de dobbele witte worden voort-gheset van stecken, oft men scheidt somwijlen de plantjens van den anderen. Van dese soorten wassen wel mede in de Velden, maer enckele. Daer zijn noch twee soorten die komen uyt Canarien, en hebben wilt loof, en purpere en witte bloemen: dese worden de planten van malkanderen gescheurt in 't laetste van Augustus: daer zijn noch twee soorten, de eene met purpere, en de andere met witte bloemen, die in 't wildt voort-komen.

JUNCUS GLORIOSUS.

Dit is een plant, die in Voor-tijden uyt Indien ghekomen is; sy heeft scherpe biesachtighe bladeren, en gheeft een groote zware ronde plant. Sy worden in tobbens oft backen gheset, en heeft een groote stengh, met uyt-schietende tackskens, daer uyt de bloemen neer-han-

ghende, voort-komen, seer ghelijck de Lelien. Dese plant wordt aen-gequeeckt van de groote dicke wortelen, die teghen den back aen groeyen, en wordt gheplant in potten, oft in d'aerde, schietende de selve bladeren voort, dese plant kan redelijck teghens de kou.

MANDRAGORA.

Sy gheven groote zware wortelen, daer zijn tweederhande soorten, een manneken met een wijfken, en hebben breede groene bladeren, en tusschen de bladeren gheven sy schoone vruchten, Appelen der Liefde ghelijck, sy willen wel staen op heete plaetsen in de Son, en worden voort-ghequeeckt van 't zaet, dat in de vruchten is, sy hebben wel een jaer 3. oft 4. werck, eer de vruchten voort-komen.

KOECKOECKS-BLOEMEN.

De dobbele worden aen-ghequeeckt van stecken, men kanse oock scheuren, sy gheven cierlijcke schoone bloemen; men verplant de selve in de Maent van Augustus, de enckele wassen ghenoech in de Hey-landen.

DOBBELE WATER-KERS.

Dese wilt wel staen in vochtighe plaetsen van de Hoven, men scheurt die in de Maent van September, de enckele vindtmen genoegh in 't wildt, oft by de Grachten.

GALEGA.

Dese zijn tvveederhande, een met vvitte, en een met paersachtighe bloemkens, sy hebben heel vvitte vvortels, en vvillen vvvel staen in fantachtighe aerde: Men scheurt die, oft vvorden oock ghezaeyt.

IRIAS, OFT LIS.

Van dese zijn veel soorten, de beste zijn dese, Irias Sufiana, het heeft een zvvartachtighe bloem, men neemt die in Junij uyt de aerde, en men plant die in Augustus, daerse des Winters kunnen ghedeckt vvorden. De *Gloriosa Florentina*, blauvve, vvitte, en dan noch meer andere soorten, als gele, bonte, blauvve, en andere, die scheurt-men van de vvortel in de Maent van April, oft in 't eerst van Meert, sy vvillen vvel staen in leeghe vochtachtighe plaetsen.

PASSI-BLOEM.

Sy zijn tvveederley soorten, d'eene met groene, en d'andere met groene paersachtighe bonte bloemen, die met de groene, heeft witte wortelen, en die met de bonte, hebben gele wortelen, sy worden in potten gheset, en des Winters moeten se droogh in huys staen, men queeckt die voort van de wortelen die mer afsnijdt, men plant die oock wel in een heete Meloen-bergh, om die alsdan vroegher voort te doen komen.

BOTER-BLOEMEN.

De dobbele worden aen-ghequeeckt door 't scheuren van de planten ofte wortelen, daer zijn veel soorten onder dese begrepen: het is een specie van *Ranunculus*, en als *anthonis Rapen*, en daer zijn noch andere soorten, als die met 't Weegbree-bladt, met 't loof van Gras, &c. die onder dese soorten worden gherekent: men verplant die in Augustus, maer de enckele vint-men ghenoech in 't Veldt.

LEEUWE-BECKEN.

Sy zijn van veelderhande soorten, als witte, gele, bonte, roode, lijf-verwe,

en worden in de tijdt van Meert voortgheset met het scheuren van de planten: men kan die wel mede zaeyen, maer moeten een jaer over staen, eerder bloemen aen komen: daer wast noch een plant, die geelachtighe bonte bloemkens heeft, die ghenoeemt wordt *Linaria*, sy zijn de selve bloemen seer ghelijck, sy willen wel wassen in savelachtighe aerde.

SCORDIUM.

Dit is een plant die langhs de grondt kruypt, en wilt wel staen in vochtachtighe aerde uyt de Son, sy wordt verplant in April, en veel by de Apothekers gebruyckt.

OOGHEN-TROOST.

Dit wast wel in de Velden, in natte vochtachtighe plaetsen, en wordt wel somwijlen in de Apothekers Hoven gheplant.

REYNEVAERN.

Dit wast meest aen de water-kant, en wordt in de Hoven van de Kruydt-kenders oock gheplant.

ALTHEA, OFT HEEMS-VVORTEL.

Dese is een plant die wel wilt staen in savelachtighe aerde, sy heeft bleeckachtighe paerse bloemkens, de wortelen worden veel in de Apotheken gebruyckt, alsoo die seer Medicinael zijn.

DOBBELE MUER-BLOEMEN,
OFTE VIOLETTEN.

Dese worden van stecken voortgheset, alsoo daer geen zaet van wordt gewonnen; men neemt de stecken daer geen bloemen aen zijn, en steeckt die in de aerde, daer het wat uyt de Son staet, en dat in de Maent van April.

PHA-

P H A L A N G I U M.

Dese zijn tweederley, de eene wit, de andere blauw, sy worden van malkanderen gescheurt in de Maent van Meert.

G L A S - K R U Y D T.

Dit Kruidt is schoon in 't op-komen, heeft glasachtighe stelen, men waster de glazen mede, vermits de scherpachtigheydt die het by hem heeft, het wast in 't wilde, en set by sijn selve seer wel voort.

J U F F R O U W - M E R C K.

Dit is het Wijfken van de Lavas, het wilt wel wassen in verdorven hoecken, oft onbequame plaetsen: Van dese plant is voort-ghescheurt de Selderie, die oock ghenoecht wordt Petercelie van Macedonien.

M A E G H D E L I E F D E N.

De dobbele worden gescheurt van malkanderen, en gheset rondtom de Beddens, op vochtachtighe plaetsen, hoe minder dat men die scheurt, hoe die beter en grooter bloemen voort-brengchen: Daer zijn veelderhande soorten, als witte, bonte, roode en vlees-coleure. De scheuringhe moet worden gedaen in October oft Meert. Daer is noch een soort die ghenoecht wordt Matelieven, met doornachtighe bladeren, dese zijn geelachtig van colour, en worden mede aenghequeect van stecken, oft scheuten van de planten.

M A R J O L E Y N E.

Hier van zijn sijne en grove, sy wordt gescheurt en gheset in savelachtighe aerde, en verplant in 't laetste van Meert, oft beghin van April, sy heeft een seer lieffelijcken reuck, de Apothekers ghe-

bruyckent om mede te Balsemen.

D O O V E - N E T E L E N.

Van dese zijnder met een bontachtighe bloem: daer is een Doove-netel met roode bloemen, en de witte wassen hier te lande veel aen de kanten van de Grachten: daer zijn bloemen die dese ghelijcken, als aen de Kennep, sy willen wel wassen in vochtachtighe plaetsen.

A C O N I T U M, O F T N A P E L L U S.

Dit is vergiftigh goet, daer noyt gheen Bien op komen sitten. De eerste soort die gele bloemen draeght, en leegh by der aerde wast, komt in 't laetste van Februarij, oft beghin van Meert voort: Daer zijn noch veel soorten van blauwe, en witte, en bonte, die hebben een wortel als Hanc-pooten, en bloeyen in Junij, die van de wortelen worden voort-gheset.

R H A B A R B E R.

Hier van zijn tweederhande soorten, den eenen is Munnix Rhabarber, en heeft bladeren gelijk de Peper-wortel. De andere genoemt *Rhaponticum*, heeft groote breede bladeren, de Kool seer ghelijck, en is soo krachtigh niet, als die uyt Portugael komt, men scheurt die van de wortel, sy wilt wel staen in vochtachtighe aerde uyt de Son.

E S U L A, O F T E S E L S - M E L C K.

Sy wordt voort-gheteelt van planten, en geeft Melck uyt de bladeren oft tackskens; daer zijn noch veelderhande soorten van *Cataputia*, oft Kroontjeskruidt, die alle voortkomen van zaden, en worden by-na ghehouden voor onkruidt.

TRACHELIUM.

Van dese zijn veelderhande soorten, den eenen heet *Trachelium Pulliferum*, daer is noch een kleyne soort met vele bloemen, die wast leegh by der aerden: Daer is oock een kleyne soort, daer (als-men de stelen af-snijdt) Melck uyt komt, die-men noemt *Trachelium Pyramidale*: Noch zijnder vierderhande soorten, die-men noemt *Belvidere*, de tweede met blauwe bloemen, en twee met witte bloemen, sy worden voort-gheset van scheuten in April, en willen wel staen in vochtachtighe aerde, sy worden mede ghezaeyt.

ARUNDO, LACONICA.

Dit is tweederley, het eene met bont loof, moet des Winters in huys gheset worden: Het ander met groen loof, mach des Winters wel buyten staen, het wordt van den anderen ghescheyden in 't laetste van Februarij, oft beghin van Meert.

CANNA-INDICA.

Sy zijn tweederhande soorten, de eene met gele, en d'andere met roode bloemen, sy hebben heele schoone breede bladeren, de Krucke-bladeren ghelijck, dese moeten des Winters gants droogh in een Stove staen, oft men leyts in heel droogh sant, dicht by de Stove: Het loof eerst uyt-komende, is de Peper-huyfen seer ghelijck; Het wordt van de selve Planten aen-ghequeect, en is wel tvvee oft dry voeten hoogh; men steeckt oock 't zaet daer van in de aerde, en sy bloeyen vvel van 't selve jaer, dan gheven geen rijp zaet.

HASE-GERST, OFT DUY-
SENT-BLADT.

Dese zijn dry soorten, d'eene met purper, d'ander met gele bloemen, sy worden in Hoven voort-gheset, men scheurt die van malkanderen in't beghin van April, sy willen heel wel voort-groeyen, maer die met de witte bloemen wassen ghenoech in de Wildernissen.

JACOBEA.

Dit is een plant die witachtigh loof geeft, groeyt in Vranckrijck wel aen de Rivieren, maer hier te landt wordt die in potten ghestelt, sy komen voort van de scheutjens, die onder uyt-komen.

PETERCELIE DE MAIR.

Sy komt veel in-gheleyt uyt Portugael: Men queect die aen van de struycken, sy wordt gheset in potten oft tobbens, men kan 't selve hier te lande oock in-legghen.

FERULA.

Dese zijn twee soorten, den eenen heet *Ferula Galbanifera*, d'andere *Ferulago*, het gheeft een cierlijcke plant, en heeft bladeren als Veren, 't vvordt gheplant in Hoven, en mach des Winters vvel buyten staen.

GENISTELLA.

Dit zijn 2. oft 3. soorten, een met het bladt van *Asclepias*, en heeft veel bloemen op eene steel: daer is noch een die in de Duynen vvaft, met kruysachtighe bladeren, de derde is een leegh plantje, dese draghen schoone Hemels-blauve bloemen, en vvillen vvel vvassen op leeghe santachtighe gronden; sy vvorden voort-gheset, met die vanden anderen te scheuren in de Maent van Meert.

S M Y L A X.

Dit voort geseyt de *Salsaparilla* te zijn, en heeft stekelachtighe bladeren, het maeckt sijn selven vast, en draegt bloemkens als Post-horens: Daer zijnder met ghepleckte, en met groene bladeren: Noch zijnder twee soorten, *Smilax Levins*, en *Longhens*; dese planten worden in potten gheset, en des Winters in huys genomen, sy worden door 't scheuren van de planten voort-gevonnen.

C A P P A R I S F A B A G O.

Dit is een schoone plant, eertijds door zaet aen-gevonnen; maer nu vordtse voort-gheset door scheuren, het veelck gheschiedt in de Voor-tijdt, sy draecht een loof als Duyve-boonen, en tusschen de bladeren vassen de bloemkens in, dat heel sierlijck staet; sy moeten des Winters in huys geset worden.

B U P H T H A L M U M, O F T K O E O O G H E N.

Dese bloeyt in de Voor-tijdt met schoone gele bloemen, en heeft loof als Venckel, men vvindt die aen met 't scheuren van de planten, sy vuilt veel staen in de Son.

B R Y O N I A, O F T V V I L D E W Y N G A E R T.

Dese vint-men veel in de Hoven: de voortels worden uyt-ghenomen, om aen Pricelen te setten, om van het loof dicht te begroeyen, maer het loof gaet des Winters vvech.

C L E M A T I S.

Dit zijn dry oft vier soorten; de dubbele paerffe hebben bloemen als de *Anemone*, de enckele zijn licht purper, en licht paers. Dese willen wel wassen aen Pricelen, en gheven veel bloemen; men kanse in-legghen, en oock van de planten af-scheyden.

G E N T I A N E L L A.

Dese is van tweederley soorten, de eene wit, en d'andere root; sy komen wel van zaet voort, maer het duert langh eer dat het bloeyt, het scheuren van de planten is beter: sy gheven schoone stenghen met bloemen, en het loof heeft gheen onaenghenamen reuck.

M A N S O O R E N.

Dese willen wel wassen op vochtige plaetsen, en worden by de Apothekers ghebruyckt: men scheurt die in Meert.

Eynde van de Planten.

V A N D E B O L - B L O E M E N.

C O R O N A I M P E R I A E L, O F T K E Y S E R S - K R O O N.

Dese zijn dry oft vierderhande soorten, de gele worden voor de beste ghehouden, daer-na de dubbele met twee Kroonen: die met enckele Kroonen zijn tweederhande

colour, de eene bleeck-roodt, de andere vlees-colour. Dese Bollen worden voortghequeect van af-setfels der selve, men zaeyt die oock veel mede, maer men moet veel 8. oft 9. jaren vvachten, eer die vruchten ofte bloemen draghen, dese worden geplant in 't begin van September.

HYACINTHEN.

Dese zijn van veelderhande soorten en namen, die teghenvoordigh de raerste zijn, dat zijn Turckoyse-bloem, Bultenaers, Passie-toeten, Mayckeslips, Celestine, vvitte van Katelij, ghekroonde, en veelderhande Simbolynen, en meer andere soorten. Dese Bollen vvorden op-ghenomen in de Maendt van Junij, en vvederom gheplant in 't laetste van September, oft beghin van October, sy vvillen vvel staen in goede savelachtighe aerde. Daer zijn noch veelderhande Hyacinten met Star-bloemen, vvitte, blauvve, en vlees-coleure; daer is noch een groote by-na dobbele, en noch een de selve gelijk, met de bloemen van Bernagie, noch zijnder die ghenoeemt vvorden Comuyn, de selve zijn dryderhande soorten, roode, blauvve en vvitte, hebben vvitachtighe bollen: Noch is'er een mede-soort, Hyacinten van *Campinularis*, maer vvorden in dese veel veranderinghen bevonden door het zaeyen, en moeten vvel 7. oft 8. jaren staen, eer die vruchten oft bloemen voort-brenghen, en eerste goetd zijn; daer is noch een Hyacinthus *Firgianen*, oft die uyt Indien komt, ghenoeemt Hyacinthus *Tuburosa*, dese vvorden gheset in potten, om dat-men die in huys moet setten, ghelijckende de Fransche Lelien, sy vvassen vvel 2. oft 3. voeten hoogh, en gheven onghemeyne goeden reuck; als die vers komen bloeyense beter als die langhe in 't landt ghevvest zijn: Daer zijn noch Hyacinten die komen uyt Peru, hebben groote bollen die van binnen hayrachtigh zijn, en vvorden van de

af-fetsels voort-gheset, sy moeten des Winters een vveynigh gedeckt zijn, en zijn van dryderhande coleuren, vvitte, blauvve en vlees-coleure. Noch is'er een Hyacinthus met de bol van Lelien, die draecht vvitte bloemkens, en is genoemt Hyacinthus met het dry-kantigh bladt; noch zijnder meer andere by soorten, die voor Hyacinten vvorden gherekent, sy vvillen vvel staen in savelachtighe aerde, en vvorden gheplant in September.

GLADIOLUS.

Sy zijn van vier oft vijfderhande coleuren, de Italiaensche is een purper-coleur, oock zijnder witte, lijf-verwe, en kleyne paerfle, dese krijgen bielachtigh loof, en worden voort-gheset van de bollen, sy willen heel wel voortgroeyen, en worden gheplant in 't laetste van Augustus, oft in 't eerst van September.

KROCUS.

Dese zijn wel acht oft neghenderhande soorten ghelijck als gele, witte, blauwe, gout-laken, silver-laken, Viceroy-Krocus, Barfiacken, herfft-Krocus. Dit vvordt gheseyt de rechte Safferaen te zijn: dese soorten bloeyen heel vroegh in Meert, en setten voort van bollen, vvorden oock vvel ghezaeyt, maer staen vvel een jaer 5. oft 6. eer die bloemen draghen, en vvorden gheplant in October aen de kant van de Beddekens, alvvaer-men die vvilt setten.

FRITILLARIA.

Dese zijn verscheyde soorten, als met fluvvele bloemen, de gele en den nacker; dese dry soorten zijn de raerste, als mede de dobbele, bonte, vvitte, en zvvarte;

zwarte; tweederhande Fransche-groene, die uyt Vranckrijck komen, en komen voort van verscheide coleuren, als die ghezaeyt worden: sy worden oock van de bollen voort-gheset; maer de bovenste die-men de raerste acht, worden in eenen back gheset en ghedeckt, om des Winters niet uyt te vriesen, sy worden op-ghenomen in't beghin van Junij, en in September weder in-gheset.

CYCLAMEN, O F T V E R C K E N S -
B R O O D T.

Dese zijn tweederhande, de eene met de bollen, en d'ander met de wortel: de bollen worden voort-gheset van zaet, en d'ander met de wortel die scheurt-men van den anderen, en hebben heel bleecke, paers, en heel roode bloemen: die met de bollen, daer van zijn dese coleuren, witte, bleecke, paerffe; De paerffe hebben de selve bloemen als de *Hedere Folie*. Daer is noch een die van *Aleppo* komt, en heeft bloemen als die met de *Rotundi Folio*, die bloeyen altemael in 't leste van September. Daer zijn noch dry soorten; een die in de Winter bloeyt, en twee die in de Somer bloeyen, als een met paerffe bloemen, en een met witte bloemen. Dit zijn de onghemeynste van alle soorten, alsoo maer twee in Hollandt zijn diese hebben, als *d'Heer van Beverningh*, en eenen *Monseur van Velsen*. Dese soorten wassen veel by Orange, ende in Switserlandt; sy worden meest aen ghehouden, om dat de bladeren schoon gheplackt zijn: de bladeren zijn oock verscheiden, d'eene rondt, en d'andere kantigh, en sommighe onder roodt als *Mans-ooren*: Dese worden verplant in

't laetste van Mey, en men plantse in backen oft potten, in savelachtighe aerde, om die des Winters te decken, sy willen wel staen des Somers op lommerachtige plaetsen.

C O L C H I C U M.

Dese soorten zijn tweederhande; *Agrepina* kleyn en groote, de bladeren van dese voort-komende, zijn ghekantelt als *Scolopendria*, en gheven heel schoone ghevlackte bloemen, de *Fritillaria* gelijk: Daer zijnder dobbele tweederhande, de eene dobbelder als de andere: De beste dobbele komen uyt *Portugael*, en zijn ghevlamt: Noch zijnder 2. oft 3. soorten enckele bloemen, noch *Colchicum*, *Jan Gerritsz*: Daer is noch een die in de Voor-tijdt komt, met weynigh loof, maer alle d'andere komen sonder loof als die bloeyen, dat is in de Maent van September: daer is noch een gele *Narcissi Colchicum*, die bloeyt in de Maent October: sy worden voort-gheset van de bollen, willen wel staen in goede aerde, en worden gheplant in Augustus.

A N E M O N E N.

Dese zijn veelderhande soorten, oock besonder van coleuren en namen, daer zijnder oock met groot en fijn blad, ghelijck de *Petercelie*, de namen daer van zijn als volght: *Concordia*, *Imperatrice*, den Hertogh, *Pucelle d'Orleans*, *Citronateromane*, *Citronate*, *Alnatora*, *Cardus Celeste*, *Albertina*, *Quasi-bleu*, *Unicke de Ruyter*, *Poolische-mutse*, *St. Karel-Overo*, *St. Marco*, *Diablesse*, ghevlamde *Aborante*, *Pavo Mayor*, ghevlamde *Amarante*, *Parisianen*, *Bellissima*, *Colosse*, ghevlamde en ongevlamde,

vlamde, Ammasona, Duchesse Caritane, Mirabella, Imperatrice, Ciprina Deducke, Schallaringata, Bisschoppen, Prelaet, Belle-Silvia, Belle-warande, 't Rechter-oogh, Cardinael, Ringata, ghevlamde van Poelenburgh, Harmaphrodita, Kram, Cebecken, Ringata Orkata, Belle de Paris, Liere de Paris, Amarante ghevlamt, en noch meer andere soorten. De bollen oft wortels zijn seer ghelijck de klauwen van Gember, sy worden aen-gequeect van de kleyne scheutjens die ter zijden aen-wassen; dese plant-men in September. Voor eerst worden se gheweyckt een uer oft twee, alsdan het rot van de oude bol met een penne-mes uyt-ghehaelt, en ghestelt in potten, oft in eenen back, die men kan decken voor de Vorst: De aerde moet wel toe-ghemaect worden, en bescheenen van de Son: men kan van dese alle Maenden bloemen hebben; dese dan gheplant, als voorseyt is, wordt voor best gehouden. Daer zijn oock veel soorten van enckele, die uyt dat zaedt voortkomen, daer de dobbele uyt komen, sy zijn veelderhande coleuren, en worden gezaeyt in de Maent van Meert, en in de Somer-tijdt ghedurigh nat gehouden, men kan die oock voort-setten van de bollen oft klauwen, en konnen des Winters beter teghen de koude, als de andere soorten.

RANUNCULUS.

Van dese zijn veelderley soorten, de raerste zijn dese, Aleppo, Merveilleuse, ghevlamde Veenkus, Constantinopole, Ranuncule de Romane, Grammonster de Spanje, Offe-bloedt, Pienesko, Lackdebordée, ghevlamde vanden Houten,

twee soorten, dobbele roode, gout-gele, en noch meer soorten van enckele, die om de veelheydts wille hier niet ghe-noemt worden; dese worden gheplant op soodanighe maniere, als by de *Anemias* gheseyt is, maer moeten wel ghe-wacht worden voor schrale winden, brenghen in de Maent van April heel cierlijcke bloemen voort, om den Hof daer mede te vercierren.

MARTAGONS.

Dese zijn veelderhande soorten, als die van Constantinopolen, van Pomponie, Calvarium, groote witte met spickelen, die de bladeren twee Kroonen boven malkanderen draghen, witte sonder spickelen, lijf-coleure, Liliun Cannadense, gele met spickelen, en gele sonder spickelen, dese, en dan noch meer soorten, worden door de klifsters, oft schelachtighe bollen voort-gheset: men verplant se in September, sy willen wel staen in goede savelachtighe aerde, ontrent een halve voet diep, op dat het kroontje boven de bol te beter soude moghen voort groeyen, maer die van Cannadense willen des Winters wel wat gedeckt zijn.

LELIEN.

Veelderley slag is'er van dese, als dobbele witte Lelien, enckele witte Lelien, groote dobbele Lelien, die maer eene Lelie op de stengh wassen, roode Haringh Lelien, die met hondert bloemen voort-komen, kleyne met weynigh bloemen, Lelien die de kleyne klifsterbollekens tusschen de bladeren wassen; de Lelien van Perffen zijn tweederley, de eene zwarter van bloemen als de andere:

dere: sy zijn de bloemen van de zwarte Fritillaria seer ghelijck, en worden door de klifters, oft schellekens voort-gheset, en verplant in de Maent van September: sy willen wel vwassen in favelachtighe aerde, en moghen des Winters vvel buyten staen.

N A R C I S S U S.

Dese zijn veelderhande soorten, als volgt, Narcillus, Tertius, Matthioli, Trompet Narcis, en tvvee soorten van Naentjes, maer de eerste met de tvveede hebben vvy hier niet: dese bloeyen in't laetse van Julij, met boven een rondt kroontje, Lelieachtigh; Narcissus Indicus, zijn oock eenighe soorten, die bloeyen in de Herfft uyt, sommighe met eene bloem purperachtigh; daer zijnder oock met breede bladeren, de stengh bespickelt, Serpentaria, en draghen bloemen, ghelijck de Italiaensche Gladiolus, dese en meer, die maer 2. oft 3. groote bladeren draghen, komen van de *Carp de Bona Esperance*. De soorten die hier wassen met veel bloemen, als de Besemman, Tacette Branco, Tacette Souvereyne, Narcissus in Tela Hollande, Stellato, Seconde Besemman; dry soorten vander Neck, Medioluteo met de dobbele kelck, Medioluteo van dry soorten met enckele kelcken, Dagiers met dobbele kelcken, Narcis van den Houte, Narcissus Totus albus, Polyantus: dobbele Jonckilie, oft Narcissus Jonci Folio; gheeft een onghemeyne schoonen reuck, ghelijck als Jasmin; de enckele zijn wel dry oft vierderhande soorten, als witte, gele en met langhe kelcken, Narcissus Campenellarus witte en gele: dese willen alle wel ghedeckt zijn in de Winter, en

worden gheplant in September, en voortgheset van de bollen; maer ghezaeyt wordende, staen die wel 10. oft 12. jaren, eer die voortkomen, daer zijn veel slechte by-soorten, die-men set in Boomgaerden als andere Narcissus.

N A R C I S S U S T R A D I S C A N T I.

Dese is machtigh vol bladeren, voorts die van Sion, dobbele en enckele Nonpareille, dobbele witte, enckele witte, en de Tieloose, die onder dese soorten mede worden gherekent.

L E U C O J U M B U L B O S U M.

Dese zijn dry soorten, de groote die veel bloemen draecht, bloeyt in 't laetste van Mey, en d'andere met dry bladeren bloeyen in Meert, en die met ses bladeren bloeyen in April, dese willen wel verplant wesen, alse in de bloemen staen, en moeten gheset vvorden in schaduvvachtighe plaetsen, en in favelachtighe aerde.

D E N S C A N I N U S , H O N T S - T A N D T.

De volghende zijn dese soorten, een lijf-vervve, een vvitte, en een heel roode, dese bollen op-ghenomen vvesende, moghen niet langhe uyt de aerde blijven: de bloemen hebben gheplackte bladeren, de selve bloeyen in April. Daer zijn noch eenighe by soorten, die ghenoeemt vvorden *Dentaria*, om dat de vvortels ghelijck als aen malkanderen zijn, als kiesfen, de bloemen zijn ghelijck als de enckele Violetten, dese vwassen in schaduvvachtighe plaetsen: Maer de *Dens Caninus*, die de bollen hebben, hebben bloemen als Cyclamen, en vvillen vvel staen in de Son, in goede favelachtighe aerde, sy vvorden verplant in 't laetste van Julij.

Dit is een bolleken, dat komt uyt Portugael, hebbende bollekens met nettekens, als de Goudt-lakensche Krocus, sy willen wel staen in warme plaetsen, hebben bloemen als kleyne Irias, maer bloeyen niet anders dan naer een jaer alse vers uyt Portugael komen.

DIPCADY.

Van dese worden de gele voor de beste ghehouden, daer zijn twee soorten, de gene die geel op-komt, de andere die geel wordt in 't staen, dese hebben onghemeyne goeden reuck als Muscus, daer is oock noch een soort met groene bloemkens, maer is soo raer niet, dese bloeyen in April, en worden in 't laetste van Mey wederom op-ghenomen, en wederom in-gheset in 't laetste van September, sy willen wel staen in goede aerde, en kunnen des Winters wel redelijck teghens de kouw. Van dese zijn noch by-soorten, als witte, en blauwe Duyfkens: 't is een heel quaedt goet in Hoven, als de selve verset worden, om datse veel jonghe bollekens uyt-gheven.

ORNITHOGALUM.

Dit is een specie van wilden Ajuyn, daer zijnder met groene, en witte bloemen, daer zijnder oock met witte bloemen, die uyt Arabien komen, sy vassen boven met een rondt kransken, en gheven een heel goede reuck, dese zijn hier heel raer; maer de andere voor-gheseyde soorten vvorden van de bollen voort-gheset, men neemt die op in Junij, men verplant die vveder in October door den Hof heen, alsoo de selve veel teghen de kouwv kunnen bestaen.

ARUM.

Hier van zijn vele soorten, als Serpentaria, draghende een bloem langhverpigh, midden daer in komende een tonghe, en de besien oft zaden wassen rondom, en zijn roodtachtigh: Daer is noch een die uyt Egypten komt, hebbende bladeren ghelijck als Krucke-bladeren; maer dese plant is hier heel raer, sy willen des Winters wel droogh in de Stove ghehouden worden, maer de soorten met de groene bladeren hebben spickelen op de bladeren, en wassen wel voort. Men set die van de bollen af, als-men die op-neemt, dat ghedaen wordt, als de bloemen vergaen zijn.

ORCHIDES.

Dese slagh is menigherley, sy hebben kloojskens als Vosse-kullekens, Hontskullekens, Bocks-kullekens, Hantkullekens, en hebben besondere soorten van bloemen, als Mannekens, Wijfkens, Bykens, Mugghekens, Kickvorssen, Sots-kappen, Vlieghekens, oock zijnder gele, die-men seyt Lieve-vrouwe Schoenen te wesen; van dese soorten vindt-men eenighe in de Heyde wassen, en sommighe in de Hey-landen, mede in de Duynen, maer de beste soorten komen uyt Portugael, daer wassen mede van die slagh ontrent Luyck oft Spa: maer die van dese de meeste forteringhe hebben, is de *Heere van Beverningh*. Alle dese soorten om in de Hoven voort te setten, moeten staen in belommerde plaetsen.

HANDEKIS-KRUYDT.

Van dese zijn veelderley soorten, sy zijn de bloemen aende Orchides ghelijck;

lijck; daer zijnder die de bladeren tuffchen de bloemen waffen, namentlijk die met witte, paerffe, en ghespickelde bloemen, als mede met gheplackte bladeren, oock die met de lijf-verwe, en paerfche. De bloemen vindt-men in de Hey-landen veel hier ontrent, oft in de Orange Polder, fy bloeyen in 't beghin van Julij, en alsdan verplant-men die op vochtachtighe plaetsen, daer het een weynigh belommert is.

IRIAS MET BOLLEN.

Hier van zijn veelderley foorten, als Enghelsche, porceleyne, ghecamelotte, en blauwe, fluweele, en veel meer andere coleuren van bloemen, die uyt zaet voort-komen: daer zijn oock Spaensche van veelderhande slag, als blauwe, witte, gele en bonte, maer de Enghelsche willen niet langhe uyt de aerde blijven, en worden des Winters ghedeckt. Daer is oock een soort, ghenoeemt Irias Vleermuys. De Spaensche willen wel voort, die-men set op de kanten van de Rabatten, om den Hof mede te vercier.

M O L Y.

Hier van zijn wel dry oft vier foorten met smalle bladeren, fy bloeyen ghelijck als Ajuy, daer zijnder oock met breede bladeren, en mede die van Indien; dese willen wel waffen in goede aerde, en op warmachtighe plaetsen: men plantse in 't beghin van September, de bollen willen niet langhe uyt de aerde blijven.

TULPEN, OFT TULIPANTEN.

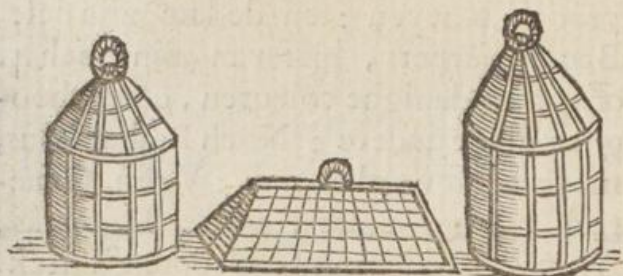
De Tulpen zijn van verscheyde coleuren en namen, van vroeghe bloemen, zijn de raerste dese volghende: Vroeghe

Blyenburgher, Parragon Voorhelm, Hecuba, Parragon Klaermont, Pelschotty, Fransche Dorotea, Parragon Grebber, vroeghe Morleyne-bol, Molswijck, Prince-jacht, Krijntje, Ducktol Viceroy, geel en roodt van Leyden, Nonswitte, paerffe Moerleynen. Dry oft vier soorten van Lacken, vroeghe Purper, Witrugghe, Admirael van Enckhuysen, Generael van Enckhuysen, en meer andere soorten van Tulpen, die vroegh bloeyen: en de late zijndese, Bruyn-purpers, hier van zijn noch 4. oft 5. soodanighe coleuren, d'een hoogher als de andere: Noch Brabantfons, mede 3. oft vierderhande: Vesta, Generael Doctor Balte, witte Doroteas, Astreas, Jeddemully, Grooten Turck, Parragon Gulde-bloem, Merveille van Quackel, Lantschap-bol, Belle Bruxelles, Merveille de Hollande, Parragon Senekoert, Generael van Hollandt, Tulpa gelder. Twee soorten van Admirael de Man, Passetoet, Corenaer, Prins van Walles, Pierpere-kroon, waer van vier soorten zijn, gele, purpere, witte, en Noortsche Kroon, gemarmelde Jaspée, Unicke, Jan Gerritz. Generael Swijmende, Admirael van den Bosch, Goudaers, Fenix van Aertsen, Cardinael Flambolliant, Sayblom Koningh, Nonpareille, Admirael van Zierickzee, Admirael van Enghelandt, Parragon Velsen, Switsers, Parragon Jeroen, Belle Dorea, Labolianten, Sphera mundi, Parragon Liefkens, twee oft dry soorten Tornoys, witte Agata, dry oft vier soorten Passéitadelle, Argus, Dorotea d'Anvers, Anvers, Laboliant, Dianas, Generael Ouwenaerden, laten Blyen-

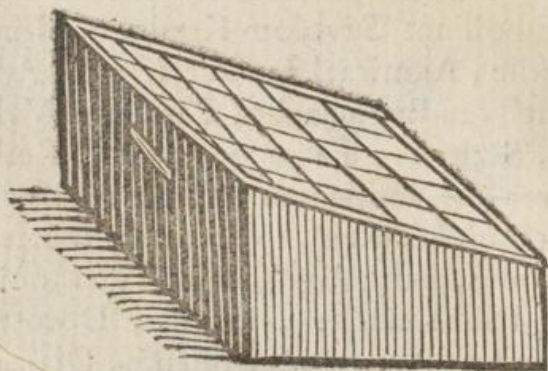
burgher , Generalissimo , &c. Alle dese veranderinghen van namen , komen door de verscheydenheydt en verdeeltheydt der coleuren , want de Tulpen zijn alle van eenderley maecksel. De Tulpen worden aen-gewonnen van bollen ; men kan die oock wel zaeyen , dan hebben wel 10. oft 12. jaren werck , eer

die voort-komen , sy worden gheplant in 't laetste van September , in goede aerde , die wel doorluchtigh , en van de Son wel beschenen is , op dat door de koutheydt , de bollen niet komen te vergaen , en worden wederom op-ghe-nomen in 't laetste van Mey , oft beghin van Junij.

V A N D E Z A D E N .

It is d' Afbeeldinghe van dryderley glase Lanternen , die geen bodem hebben , en onder open zijn : men set die over teere Kruyden Planten , oft Bloemen , om die voor den windt en koude te bevrijden , en evenwel de warme Sonne-stralen deelachtigh te zijn , waer door de selve oock te vroeger voort-komen.

Dese Figuer beeldt af eenen Back , die

onder open is , en boven met glasen , die schuyns oft gelfs neder gaen ; men kan die oock wel maken met vensters , die men by vochtigh , droogh , oft warm weder kan openen en sluyten : Den Back wordt los over de Beddens heên gheset , daer iets ghezaeyt oft gheplant is , dat men bewaren wilt voor de Vorst , koude , &c. oock kan-men door dese middel , 't gheplante oft ghezaeyde , dies te vroeger doen uyt-komen , en tot volkomen wasdom brenghen. Men maect die soo groot oft kleyn , als-men noodigh en dienstigh acht , settende de glasen tegen 't Zuyden , oft soodanigh , dat 'er de stralen der Sonne best in schijnen kan.

A M B R E T T E , O F T T U R C K S C H E K O R E N - B L O E M .

Dese riecken als Muscus , en zijn vier soorten , als twee witte , en paerffe dobbele , soo oock de enckele paerffe , en witte : sy worden ghezaeyt in 't beghin van April , op een warme plaets , oft Meloen-bergh , en 4. oft 5. bladeren hebbende , sal-men die verplanten in den Hof daer-men begheert : De eerste bloemen daer het zaet van komt , moet-men met droogh wedex af-plucken , en legghen

ghen die droogh, op datse niet beschimmelen: Noch zijnder verscheide soorten van Koren-bloemen: als paerffe, witte, blauwe, roode, en meer andere coleuren: Als-men die maer eens ghezaeyt heeft, hoeft-men die niet meer te zaeyen, alsoo die van haer selven ghenoech voortsetten.

**HELENAE-STRANEN, OFT
HEDYSARUM.**

Dese zijn twee soorten van bloemen, witte en roode, sy worden ghezaeyt in April, en verplant in potten, om datse des Winters binnen moeten staen: het ghebeurt wel dat die bloeyen in 't eerste jaer, sy willen wel staen in fantachtighe aerde.

ST. THEUNIS-BLOEMEN.

Dese zijn fluweele en gele, sy worden ghezaeyt in April, dan hebben gheen goeden reuck, soo wel steelen als bloemen, maer alleenlijk het aensien, en 't ciract in de Hoven: Dit zaet wilt wel ghewonnen wesen in droogh weder, want by natte Somers soo verrotten sy in hare knopkens, sy willen wel staen in potten, en dan in den Hof, oft daer men de selve wilt stellen.

FLOS AFRICANUS.

Dese zijn St. Theunis-bloemen ghelijck, dan daer zijnder dry oft vier soorten, namentlijk gele, groote dobbele, en een dobbele, die een weynigh na 't Orangie streckt; en een die geel, en kleynder als de anderen is, die hebben goeden reuck, en de enckele treckt-men uyt, overmits dat-men het zaet wint van de dobbele, het wordt ghewonnen als voorseyt is.

SCABIOSA.

Dese zijn veelderhande soorten van coleuren, als de Spaensche die heel bruyn is, bleecke, ghevlackte, by-na heel zwarte, en oock daer Kinderkens boven uyt komen, en meer andere coleuren: dese worden in de Maent van Meert ghezaeyt, en draghen van dat jaer vruchten, maer 't ghebeurt wel, dat die een jaer over staen, sy worden by den anderen ghezaeyt, en verplant als sy 5. oft 6. bladeren hebben door den Hof, daer-men die begheert. Van dese wint-men zaet met droogh weder, om des Winters over te houden; daer zijn noch twee soorten, die in de Velden wassen, gele en paerffe, sy worden by de Apothekers gebruyckt.

LEEUE-BECKEN.

Dese zijn verscheide van bloemen, doch altemael bont, den eenen root-bont, paers-bont, &c. sy worden ghezaeyt in de Maent van April, en hebben van 't selve jaer vruchten, de planten duren wel 2. oft 3. jaren, sy gheven een seer fraey groen, en beghinnen te bloeyen in Augustus, men houdt de selve langh. Daer is oock een by-soort, die in de Velden wast, maer als die in de Hoven komen, is het een specie van onkruydt, na de manier van Vlas.

SONNE-BLOEMEN.

Sy zijn van twee oft dry soorten, d'eene met Kinderen, en de andere sonder Kinderen, welcker zaden zwart zijn, en noch is'er een met wit zaet: Dit zaet steeckt-men slechts in de aerde daer-men die wilt laten staen: sy vercierden de Hoven niet weynigh, door dien datse wel 7. oft 8. voeten hoogh uyt de aerde waf-

len, soo datse boven alle andere bloemen uyt-steken. Die sonder Kinderen (dat zijns die maer een bloem aen de gheheele stam draghen) zijn de grootste en de beste ; haer naem schijnen sy verkreghen te hebben , om dat hare schoone gele en langhe spitse bladeren, die rondt-om de middelste rondtheydt (die met zwarte zaden bezaeyt is) uyt-schieten, de Sonne-stralen af-beelden. Eenige segghen , dat de Sonne-bloemen , die van den rechten aert zijn , den gantschen dagh , als de Son helder schijnt , haer teghen de selve aenwenden , en daer mede draeyen , en des nachts haer wederom her-stellen , daer over sy van de Italia-nen , *Torne al Sole* , worden ghenoeemt.

P A R M I C A.

Dit is een cierlijk bloemken , paers couleur , men kan het langh houden , het wordt ghezaeyt in April : als het eens ghezaeyt is , hoeftmen't niet meer te zaeyen , alsoo het van sijn selven ghenoech voort-komt.

V E N U S S P I E G H E L.

Dit is een heel schoon purper bloemken , sy worden ghezaeyt in April, 't zy dat-men die wilt laten staen , oft verplanten , op de hoecken van de Bedden.

T A P S U S B A R B A T U S , O F T V V O L - K R U Y D T.

Van dese zijn tweederley soorten, d'een met gele, en d'ander met witte bloemen , sy worden ghezaeyt in April, sy wassen wel in de Velden , en worden veel by de Apothekers ghebruyckt : 't is een kruidt dat wel voort wilt , alsoo het menighte van kleyne zaden voort-brenght; men verplant die op de hoecken

van de Bedden , om dat het een langhe struyck maect.

A M A R A N T U S.

Dit zijn vier oft vijf soorten , daer zijnder die de bladeren ghelijck zijn als de Papegays veren , een is'er met purpere bloemen , als Katte-staerten , een met noch groote Katte-staerten, die root zijn, en een voet 2. oft 3. langh, dan is'er noch een die paersachtigh is met roode stelen , die de Papegays veren ghelijck is ; het zaet wordt hier niet ghewonnen , alsoo het uyt de *Barbados* , oft *Virginjes* komt , daerom moet'et op heete bergen ghezaeyt worden als Meloen-berghen.

L A T H Y R I S.

Hier van zijn twee soorten, kleyne en groote , de groote worden ghezaeyt , en 't blijft een plant 10. oft 12. jaer , men setter staken oft hoopen by, daer de selve aen vast raecken ; sy gheven heel cierlijke schoone bloemen , en bloeyen heel langh , van 't beghin van Julij , tot het laetste van 't jaer. Daer is noch een kleynder soort , die alle jaren moeten ghezaeyt worden , die hebben paers en witachtighe bloemkens, de Oude-wijven ghelijck , sy worden ghezaeyt in 't begin van April, in goede savelachtigheerde.

R I D D E R - S P O R E N.

Hier van zijn vier oft vijfderhande soorten , als witte, paersse, bleecke, lijfverwe , ghevlamde , dobbele en Enghelsche ; noch zijnder veel soorten van enckele , die ghevlamt zijn , dese worden ghezaeyt in de Maent van April , en zaeyen daer-na van selven voort , sy geven aengename cierlijkheydt in groote Hoven.

NAR-

N A R D U S.

Dese heeft purpere bloemen, en 't zaet dat zwart is, is heel wel rieckende, van dese zijn mede-soorten die in 't hayr staen gelijk het loof van Fenckel, oock zijnder dobbele, die niet in 't loof staen; sy worden alle jaren ghezaeyt in 't laetste van April, doch komen altemets oock wel voort van 't zaet dat af-ghevallen is.

M A R I O N E T T E.

Van dese zijn veelderhande soorten, sy hebben bloemen als Belvideres, oft groote Klocken, sy verschillen veel in coleuren, als purper, wit, paers, met langhe spitse Klocken, en ronde Klocken. Dese worden ghezaeyt in Meert, maer staen een jaer over eer die draghen, dan het zaet vallende, komen van selve wel voort, de ghemeyne soorten zijn onkruydt in de Hoven, als het Ranunculus, dat mede een van dese by-soorten is.

P R I N C E - B L O E M E N.

Dit is een blauw bloemken, wordt gheset op de Apothekers winckels, dan zijnder noch twee soorten, purper en wit, sy worden in de Hoven ghezaeyt, en men laet die teghen een stock op-loopen, het zijn bloemen ghelijck Duyvels Naey-garen, dat in 't wilde wast, het wordt, alle jaren ghezaeyt in April, en men verplant die waer men wilt.

L I N A R I A.

Linaria, Lusitanica, Americana gheeft een groot blinckende zaet, als 't ghemeyne Vlas: Daer is noch een kleyn plantje met witachtighe bloemkens, en witachtig loof, het draeght rondtom witte bloemkens, die worden ghezaeyt in 't laetste van Meert by den anderen, op een

hoecksken van een Bedde, ofte Rabat.

W O N D E R - B O O M , O F T R I C Y N U S.

Dese zaden zijn spickelachtig, de Herfst-Spinnekoppen ghelijck: sy wassen in korte tijden heel hoogh, gheven groote bladeren, en hebben blauwachtighe stelen: daer de selve bloeyen komt het zaet niet voort: maer wel aen de stelen: tusschen de bladeren komt een struyck, daer het zaet in wast, het is stekelachtig, sy worden alle jaren ghesteken in heete plaetsen.

L U P I N E N.

Daer van zijn 4. oft 5. soorten, als de groote blauwe, kleyne blauwe, witte en gele, die de bloemen heel wel riecken, als de Flamboyse bonte: dese worden van de zaden, die in de Peultjens voortwaffen, ghesteken in de aerde in de Maent van April, en worden alle jaren gheset, daer-men die wilt laten staen.

M E R V E I L L E D E P E R U.

Dese zijn van veel coleuren, als paerisse-bonte gele-bonte, roodt-bonte, en heele witte; dese zaden worden ghesteken in een Meloen-bergh, om die van 't selve jaer te doen draghen, en rijpe zaden daer van te moghen krijgen: maer de wortels worden in de Herfst-tijdt uyt de aerde ghenomen, en gheleyt in ghekapte stroo, oft wit sant. Die in de Voortijdt gheplant worden, gheven grooter planten, als die ghezaeyt zijn, en zijn beter om zaet te winnen.

D A T U R A.

Hier van zijn dobbele en enkele, sy gheven groote struycken; de bloemen zijn wit, en heel wel-riekende, maer de bladeren daer van hebben gheen goeden

den reuck : De dobbele vindt-men hier heel weynigh , ten ware het zaedt van Tabago quam : de bloemen zijn lanckachtigh ; de zaet-bollen dieder aen komen , ghelijcken seer wel de Karstainekens, sy willen wel staen op groote plaetsen , alsoo het een groote plant gheeft , die alle jaer vergaet.

BOOMACHTIGE VIOLETTEN.

Dese zijn van vier oft vijf soorten, die van zaedt voort-komen ; maer het zaedt wordt gewonnen uyt enckele bloemen, en af-ghepluckt in 't wassen van de Maen , daer wordt voor de beste ghehouden 't zaet dat gewonnen wordt van een Boom die jarigh is ; 't zaedt wordt ghezaeyt by den anderen , om veel dobbele te krijghen , in het wassen van de Maen, men neemt (om het beste te hebben) 't zaedt dat achter in de Peultjens leyt , oft dicht aen de stelen is , de selve worden alsdan gheset door den Hof , om te sien wat het voort-brenght. Dese planten moeten niet gheset worden daer veel Misch is, overmits 't selve een witte wortel heeft , en gheen Misch kan verdraghcn , maer het moet staen in fantachtighe aerde. Die van zaet worden ghewonnen zijn dese , witte , roode, paers-bonte , root-bonte, witte met loof van paerssen, sy worden gezaeyt in't beghin van April.

M A M O R D I C A.

Dit is een plant die de kleyne Klittebladeren ghelijck is , sy heeft een wit bloemken , en wast ghelijck een Ey, met zwart purpere stippelkens , sy moeten ghezaeyt worden op een Meloenbergh ; het zaedt daer van komt uyt de Virginjes.

B A L S E M - A P P E L.

Hier van zijn twee soorten , als een Manneken en Wijkken , 't Manneken is een plant die-men teghen een staeck oft Prieel laet opklimmen , het heeft een bladt als de wilde Wijngaert , het gheeft witachtighe bloemen, en daer-na kleyne Appelkens , 't is een ghewas dat hier niet veel aengewonnen wordt , maer in Duytslandt hebben se die veel : het Wijkken heeft roode stelen , ghelijck Porseleyn , het draeght paersachtighe bloemen , ghelijck als Sots-kapkens , het vvordt veel gheset op Apothekers vvinkels , het komt alle jaer voort van zaet, en vvilt vvel staen in goede vette aerde.

S T O C K - R O O S E N.

Dese vvorden aen-gheteelt van zaet, maer bloeyen eerst het tvveede jaer , sy zijn verscheyden van coleuren , als root, purper , vvit , heel bruyn en geel : van alle dese soorten zijn dobbele en enckele, maer 't zaet dat van dobbele ghewonnen is, brenght beter dobbele voort, sy vvorden geset door de Hoven daer-men vvilt, 't zy aen de hegghen oft kanten van vvateren , sy staen cierlijck , en bloeyen in de Herfst , en vvillen vvel voort in fantachtighe aerde , 't ghebeurt vvel dat-men dese plant scheurt , maer sy komen soo vvel niet voort als die van zaet.

C A R D U U S.

Carduus Maria heeft heel schoon groen, en vvit ghestrepte bladeren , 't is de vervalste Safferaen , en heeft een Oranjeachtighe bloem, sy vvast veel in Duytslandt. De Roomsche *Carduus* vvast boven ghelijck een netje , de bloem van de Ajuyn ghelijck. *Carduus Benedictus* vvorden

den ghebruyckt in den Alfem-vvijn. Daer zijn noch veel soorten van *Carduus* oft Distelen, die in 't Veldt vvassen, en hier niet vvorden ghestelt, om dat-men die niet veel in de Hoven ghebruyckt. Dese vvorden ghezaeyt in 't beghin van Meert: maer de Roomsche staet een jaer over eer die bloemen draeght, en vvordt ghezaeyt in goede aerde, en daer-na verplant als die 4. oft 5. bladeren heeft. De *Carduus Benedictus* vvordt op een Bedde ghezaeyt, en die laet-men daer staen tot datse bequaem is om uyt te trecken.

M E D I C A.

Dese gheven kleyne bloemkens, als de gele Klaveren ghelijck; de vruchten dieder aen vvassen, zijn de Rispen ghelijck, en moeten alle jaer ghezaeyt vvorden in de Maent April.

S L A C K E N - H U Y S K E N S.

Dese zijnder met Doorenkens, en sonder Doorenkens, sy vvorden ghezaeyt als hier boven van de Rispen gheseyt is.

B L A T T A R I A.

Dese komen van zaet voort, en zijn van couleur geel, vvit, en paers: als dit kruyd eens ghezaeyt is, komt alsdan van sijn selven voort, daer is noch een, dat een plant blijft, en vvordt van den anderen af-ghescheurt.

V I N G H E R - H O E D E N.

Hier van zijn dry oft vier soorten, als de gele die uyt de *Virginjes* komt, een kleyne paerffe, dese ghelijck een groote vvitte, een paersachtighe met spickelen van binnen: Dese vvorden ghezaeyt in April, en staen een jaer over eer die bloeyen: d'andere twee groote soorten,

komen van zaet voort, dat van selver ghevallen is, en gheven groote langhe stenghen met met breede bladeren, sy vvillen vvel staen in groote Hoven.

M A E N - K O P P E N.

Sy zijn verscheyde soorten in couleur, als de groote paerffe, bonte, vvitte, en andere meer die van zaet vvorden ghezaeyt, onder Dreven oft groote Hoven, vvillen van verre vvel besien zijn, alsoo de selve seer schoon staen: daer zijn noch 3. oft 4. soorten, die *Papaver theador*, oft Klap-roosen ghenoeemt vvorden; sy hebben schoon inkarnate, oft purper couleur: Daer is noch een Ghehorende Papaver, noch eene met gele en roode bloemen, en hebben vvitachtigh loof: noch is'er een *Papaver spinosa*, die heeft geelachtighe bloemkens, daer aen zaetbollen komen, met doornen: dese zaetplantjens vvillen vvel voort-komen met verplant te vvorden, om dat'er maer eene zaet-vvortel aen is, daerom moeten se ghezaeyt vvorden, daerse sullen blijven staen, en eens ghezaeyt zijnde, vallen wel van selver uyt het zaet voort.

T H L A S P I V A N C A N D I A.

Dit zijn twee soorten, paerffe en witte, sy gheven fraye bloemkens, en worden ghezaeyt in April; men kan die verplanten waer men vvilt, sy staen cierlijck in kleyne Hofkens: daer is noch een met vvitte bloemkens, het is een plant die over-blijft, men set die voort met scheuten.

C O N D R I L L A.

Dese zijn van 2. oft 3. soorten, de eene met paerffe, en d'andere met vvitachtighe bloemkens, sy geven cierlijke bla-

DEVATIUM BARBATUM.

Dit vvordt ghezaeyt by malkanderen in een pot, oft op bedden, in de Maendt van April, het gheeft heel schoone Citroen-coleure bloemen, die van binnen zvvart zijn, sy gheven rare bloemkens, om in een bloempot te setten, en om Bokekens van te maken.

OYEVAERS-BECKEN.

Dese vvorden ghezaeyt, en moeten een jaer over staen eerse bloeyen, sy maken een groote plant, en daerom zijn die goedt in groote Hoven; daer zijnder met ghevlamde bloemen, die Merveille de Peru ghelijck zijn, en meer andere, als bonte, vvitte, paerffe, heel bruyne, en andere coleuren, sy vvorden ghezaeyt in April: die eens ghezaeyt zijn, komen ghenoech van haer selven voort.

PEEREL-ZAEDT.

Dese vvorden ghezaeyt, en staen een jaer over eer sy bloeyen, alsdan bloeyen sy met geelachtighe bloemkens, en groeyen de bladerkens tusschen de zaden in: de planten blijven voort des Winters over, en vvillen vvcl staen op savelachtighe aerde.

BRUYNETTEKENS.

Dese vvorden ghezaeyt op bedden, en verplant, sy geven schoone roode bloemkens: het loof is de Venckel ghelijck, sy vvorden ghezaeyt in April, 't zaet bevvaert zijnde, kan-men die zaeyen in 't laetste van Mey, en hebben alsdan den heelen Somer bloemkens.

Dese vvorden ghezaeyt, maer staen een jaer over eer die bloeyen, de bloemen zijn de enckele Violetten ghelijck daer 't zaedt in komt, en rijp vvordende zijn 't als Dobbelkens, sy vvorden op de Kassen gheset voor Silver-schoon.

AQUYLEGIA.

Dese zijn veelderhande soorten in coleuren, als bonte, paerffe, blauwe, vvitte, en meer andere coleuren, en noch zijnder met Ster-bloemen, dese gezaeyt wordende, draghen het tweede jaer bloemen, die 't sijnste loof hebben zijn dobbele, en als-men vvilt vveten oft die gevlamt zijn, kan-men het sien aende stelen, alsoo de ribbens van de stelen mede ghevlamt zijn.

CISTUS.

Dese worden ghezaeyt, en als die dry oft vier bladeren hebben, worden se geset in potten, sy maken een kleyn boomken, en krijghen bloemen als enckele Aerdt-roosen, dese zijn 3. oft. 4. soorten, als met het Savie-bladt, Lavendel-bladt, Manneken en Wijkken, en meer soorten: dese zaden komen uyt de *Virginjes*, oft Portugael, maer de selve een jaer over ghehouden wesende, gheven cierlijke planten, om op Apothekers winckels te setten, maer sy moeten in huys oft stove gheset worden.

GOUTS-BLOEMEN.

Dese worden gezaeyt in 't beghin van Meert, en daer zijnder van verscheyde soorten, als groote dobbele met Kinderen, heele gele, bonte, enckele, die de Bocren ghebruycken om de Boter te

verwen ; de selve van zaet ghevallen, blijven des Winters over staen.

**HERBA VIVA, OFT LEVENDIGH
K R U Y D T.**

Dit is een zaet dat uyt Guinea komt, het heeft een heel cierlijk blaetje, byna de Tamme Raket ghelijck: als-men aen de selve raectt, soo fluyten die toe, en vallen ter neder: dit moet ghezaeyt worden op een heete Meloen-bergh, om 't selve te beter te doen voort-komen, maer hier te lande kanmen daer gheen zaet van winnen.

**NOLIME TANGERE, OFT
K R U Y D T I E R O E R T M Y N I E T.**

Dit wordt ghezaeyt in de Voortijdt, en maectt een plantje, daer aen gele bloemen komen, ghelijck als Munnickx-kap-kens, het zaedt daer van rijp wordende, en men raectt dat aen, soo springht het uyt sijn huyskens. Dit eens ghezaeyt zijnde, komt alsdan van sijn selven ghe-noeghsaem voort.

NASTURCIUM INDICUM.

Dit is Indiaensche-kars, heeft ronde bladeren, en maectt sijn selven vast aen staeckskens, die voort-komende, setmen die in potten, om op de Apothekers winckels te setten, sy gheven vele schoone bloemkens, als Sots-kappen, maer 't zaet daer van ghewonnen zijnde, moeten droogh legghen, om dat 't selve het schimmelen onderworpen is: Het wordt ghezaeyt in 't beghin van April, op een warme plaets.

P E E R D T S - Y S E R S.

Dit gheeft een cierlijk plantje, het heeft peultjens oft zaden, die komen aen malkanderen, als Hoef-yfers van Peerdē,

dit zaet komt veel uyt warme landen, alsoo het hier niet wel rijp wordt, het moet gheset worden op warme plaetsen.

SPAENSCH E K L A V E R E N.

Dit heeft zaet als Gerst, en de bladeren die daer van voort-komen, zijn ghelijck de bladeren als Klaveren, sy gheven een cierlijk roodt bloemken, en willen wel op een hoopken, by den anderen ghezaeyt worden, en dat in de Maent van Meert.

B R A S I L S C H E P E P E R.

Dese zijn verscheyde soorten van vruchten, als langhe, heele smalle, ronde als Peren, sy zijn altemael roodt van schorse, en is een ronde met gele vruchten: dese moeten ghezaeyt wesen op een Meloen-bergh, om de vruchten vroegh voort te doen komen, sy worden gheset in potten, de selve rijp wordende, gheven seer schoone vruchten, die heel cierlijk staen op Baluysters, oft Apothekers winckels.

A P P E L D E R L I E F D E.

Dese zijn van tweederley soorten, d'een gele, en d'andere incarnaet, het zijn ronde besien, soo groot als een matelijck Oranje Appelken, sy willen wel staen in potten, oft erghens anders tegen aen, daer die sich selven kunnen vast maken, oft aen binden: De vruchten staen seer cierlijk, waer over datse den naem hebben van Appel der Liefde.

B O C K S - B A E R T.

Sy worden ghezaeyt in Meert, en staen een jaer over eerste bloeyen, sy hebben gele bloemen: de wortelen daer van worden ghegheten tot Salaet, als die op-ghekoockt zijn: sy willen wel

K

staen

staen in goede vette aerde; men duntse ghelijck als de Peën.

SCORZONERA.

Dese zijn ghelijck als de Bocks-baerden, sy hebben paersachtighe bloemen, en worden op de selve maniere gebruyckt als voorseyt is, sy worden in Hollandt soo veel niet aen-ghequeect, als wel in Brabandt, want sy hier veel gegheten wordt.

BASILICUM.

Dese zijn van dry oft vier soorten: de Roomsche worden ghehouden voor de beste; het is een kruyt dat onghemeyn wel rieckt, het wordt ghezaeyt in de Maent April, op warme plaetsen.

Y S O P.

Dit zijn twee soorten, sy worden ghezaeyt in de Voor-tijdt, en worden gebruyckt tot Struyf-kruydt, sy gheven een aenghename geur.

SCHARLEY.

Dese staet een jaer over, eer-men die ghebruyckt, daer zijn dry oft vier soorten; sy willen wel staen op warme plaetsen, onder de schaduwe.

VENCKEL.

Dese zijn van tweederley aert, de eene is soetachtigh, en d'andere bitterachtigh; de soete Venckel wordt hier in Brabandt aengheerd als de Selderie, maer in Hollandt wordt die niet gegheten, men ghebruyckts met Peper en Sout, het zaedt moet twee jaren in de aerde ligghen, eer dat het wilt dragen.

ANYS.

Dit wordt op de selve maniere ghewonnen als de Venckel, het is sterck

van reuck, en wordt in goede aerde ghezaeyt, op schaduwachtighe, en warme plaetsen, in de Maent van Meert, en bloeyt in Julij, en draecht in't selve jaer zaet.

CARUE EN DIL.

Dese wordt mede ghezaeyt in de Maent van Meert, als oock de Dil, die op een en de selve maniere wordt ghewonnen als de Anijs.

PIETERCELIE.

Die wordt ghezaeyt in't laetste van Februarij, om datse ghemeynlijck 6. weken onder de aerde leyt, maer om die eerder op te doen komen, sal-men 't zaet eenen nacht laten weycken, alsdan komtse wel 14. daghen eerder op. Die-men niet in zaet wilt laten schieten, die zaeyt-men na S. Ian, om des Winters te ghebruycken: daer zijn dryderhande soorten, Ghekrolde en Onghekrolde, en Rooms-Pietercelie, dese heeft heel groote bladeren. Het zaedt van dese voorz. Pietercelie is beter te ghebruycken van twee jaer, als van een jaer, alsoo 't selve menigvuldigher op komt.

ENDIVIE.

Dese wordt ghezaeyt in Junij, en verplant als die 5. oft 6. bladeren heeft, ontrent onderhalve voet van den anderen, en dus bequaem zijnde, moet men die binden met droogh weder, om dat die van binnen niet souden rotten. Als-men die des Winters wilt bewaren, moet-men se af-snijden voor de Vorst, en in de kelder legghen in droogh fant.

SELDERIE.

Dese wordt gezaeyt in Mey oft April,

en 7. oft 8. bladeren hebbende, salmen Groeven maken van een voet diep, en de selve daer in, een voet van den anderen setten: als die bequame groote heeft, moet-mense met aerde aenvullen, om te beter geel te worden. De Mannen alsdan, onder 't drincken van een glaesken Wijn, de selve etende, doet het de Vroukens daer-na mede goetd.

S P I N A G I E.

Dese wordt ghezaeyt in den Herfft, daer de Peën uyt ghehaelt zijn, dit is dan oude, die in de Voor-tijdt wordt gegheten, maer de jonghe zaeyt-men in't beghin van Meert.

R A D Y S.

Dese zaeyt-men in Meert ghemeynlijk op Aspergies-bedden, daer onder menghtmen gele Krop-salade.

R A M E L A S S E N.

Dese worden ghezaeyt in't laetste van Mey, om datse niet in zaet souden schieten, sy willen wel staen in savelachtige aerde.

K R O P - S A L A E T.

Van dese zijn dry oft vier soorten, als de bruyne, kleyne, Knodt-salact, die vroegh ghezaeyt wordt, en Prince-kroppen: alle dese soorten worden onder de gele Peën, oft Ajuyn ghezaeyt: men dunt die wel een halve voet van den anderen, om die te beter te doen kroppen, maer de Prince-kroppen zaeyt-men eerst in't laetste van April, op bedden oft landt, daer-men die wilt hebben, als mede de Chavonsche salade, die-men van boven bindt, op dat de selve van binnen beter sou geel worden.

G E E L E P E E N.

Dese worden ghezaeyt in 't beghin van Meert, om die vroegh te hebben, en men dunt die, datse ontrent een handt breedt van den anderen staen: maer de Winter-Peën worden gezaeyt in Mey, om des Winters te bewaren, die alsdan het loof boven af-snijdende, voort uyt-schieten; sy willen wel ghezaeyt worden in savelachtige aerde.

B I E T - W O R T E L E N.

Sy worden ghezaeyt in April, en ghedunt ghelijck als de Peën, sy willen wel wassen in goede stercke aerde, en des Winters mede bewaert zijn als de gele Peën.

W I T T E P E E N , O F T P I N S T E R - N A K E L E N.

Sy willen wel ghezaeyt worden in kleyachtige aerde, in Meert oft April: men bewaertse des Winters, gelijk als de gele Peën.

C I C H O R E Y - W O R T E L E N.

Dese worden ghezaeyt in Meert, in goede stercke aerde, sy worden ghebruyckt, ghekoockt zijnde tot Salact, en de uyt-spruytjens daer van kanmen des Winters oock ghebruycken tot Sala, en hebben de selve smaek als de-Perdebloemen Salade, diemen uyt het Veldt haelt. Als-men daer van zaedt wilt winnen, moeten sy een jaer over staen.

S U Y C K E R - P E E N , O F T W O R T E L E N.

Dese worden ghezaeyt in Meert, in savelachtige aerde, 't loof daer van is heel vierigh, als-men des morghens, als daer douw op leyt, met bloote beenen

daer door loopt. Men kan die oock wel aenvoeden van de spruyten, die des Winters uyt de krogen spruyten, want als men die maer in d'aerde fet, brenghen sy weder wortelen voort: het is een heel voedtsaem en ghesont eten.

B E E T E.

Sy zijn twee soorten, sijne en smalle, sy wordt ghezaeyt in Mey, om niet in 't zaet te schieten, die curieus zijn, steken de zaden van de groote Bieten een voet van den anderen, sy maken alsdan groote planten, en vele breede bladeren.

K E R V E L.

Dese wordt ghezaeyt in September, om des Winters te ghebruycken, en die voor de Voor-tijdt wordt ghezaeyt in April, men kan die oock zaeyen in Julij, en die men naer S. Jan zaeyt, schiet niet in 't zaet. Daer is noch Duyve-ker-vel, die wordt by de Apothekers ghebruyckt, als men die eens heeft gezaeyt, komt sy van selver ghenoech voort.

V E L D T - S A L A E T, O F T
V E T T E - K O U S.

Dese is tvveederhande, d'eene met langhe, en d'ander met ronde bladeren, sy vvorden vvel ghestickt in Koren-landen, en oock ghezaeyt in de Hoven, in 't laetste van Augustus, oft in 't eerste van September, op plaetsen die ledigh ligghen, om des Winters te gebruycken.

L A T O U W.

Dese vvordt dicht by den anderen gezaeyt in 't beghin van Meert, op een Me-loen-bergh, oft vvarme plaets, om die vroegh voort te doen komen, het is niet quaedt dat men die eerst vveyckt in eenen pot met vvit natachtigh sant.

S T E R - K A R S.

Sy vvordt mede eerst een vveynigh ghevveyckt, als boven gheseyt is, en dicht by den anderen ghezaeyt, en komt binnen een dagh 3. oft 4. te voorschijn.

P O R C E L E Y N.

Hier van zijn tvvee soorten, als de kleyne die in 't vvilde vvaft, en de groote die men zaeyt in de Hoven in 't beghin van April, op verlore plaetsen: dese eens ghezaeyt vvesende, komt van selver ghenoech voort.

P A R E Y.

Sy vvordt ghezaeyt in April; men zaeyt Krop-salact daer door heen, sy staet een jaer over, eer datse zaet draeght, en vvilt vvel staen in goede aerde.

A J U Y N.

Dese is tvveederley, als roode en vvitte: maer de roode is vvel de soetste: de vvitte vvordt ghezaeyt onder de gele Peen, en de roode vvordt bysonder geset, 't gheen in Zeelandt ghedaen vvordt, alvvaer de beste zijn. Van de ghenen daer men zaet af vvilt vvinnen, steeckt men van de overblijfsels in Meert vvederom in d'aerde.

E R W E T E N.

Dese worden ghezaeyt op een ry, teghens een hegghe, schutsel oft heyningh, om die vroegh te hebben; waer by men steeckt staken, oft tacken, op dat sy haer selve daer aen vast maken, en by op-klimmen; men leght de Erweten ontrent eenen duym oft onder-half diep in de aerde, op dat de Voghelen die niet souden wegh-nemen. Daer zijn noch Erweten met schellen, en grouwe Erweten, die worden gezaeyt in de Landeryen,

ryen , en van de Boeren te marckt ghebracht. Daer zijn oock Kroon-Erweten, die men in de Hoven fteeckt in 't laetste van Meert.

B O O N E N.

Hier van zijn verscheyde soorten , als Roomsche Boonen , dese worden geset in Meert op ryen , een halve voet van malkanderen , en een vveynigh aengheacrdt in 't laetste van Mey , om dat die niet omverre souden waeyen. Turcksche Boonen zijn verscheyden , als Krombecken , Swarte-pier-heyns-Boonen , dese draghen roode , oft incarnate bloemen. Princesse Boonen , dese zijn kleynder als de andere , en vvorden in April in de aerde gheset : by alle dese Turcksche Boonen vvorden staken gheset , om daer teghen op te loopen. Daer vvaft noch een soort in Zeelandt, die men zaeyt met heele Ackers vol , alvvaer geen stocken by gheset vvorden.

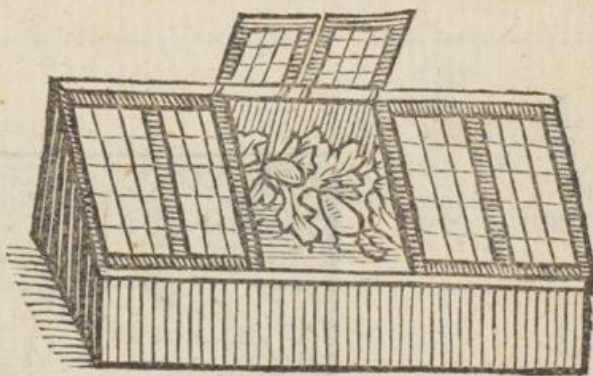
K O O L.

Dese is van verscheyde soorten , de eene soort als Buys-kool , vvordt in den Herfst ghezaeyt , en moeten des Winters bevvaert vvorden , om niet uyt te gaen , en alsdan tvvee oft onderhalven voet van malkanderen gheset , om vroeghe Kool te hebben. De Savoyen , roode Kool , en Kappers , vvorden ghezaeyt in 't beghin van Meert , en verplant in 't laetste van April , sy vvillen vvel staen op moerachtighe aerde : men kan de roode vvel planten tot in 't beghin van Junij , op landt dat in de Voor-tijdt om-ghedolven is , om de moerachtigheydt vant 't landt vvech te nemen. De Bloem-kool vvordt ghezaeyt in 't vvaessen vande Maen , in de Maent Mey , om dat die niet in zaet

soude schieten : sy vvillen niet staen op moerachtighe aerde , om dat anders aen de vvortel knobbelen souden komen , die de vvortels souden verteeren , maer sy moeten staen op favelachtighe aerde. Het zaedt dat uyt Italien komt , vvordt voor het beste ghehouden.

M E L O E N E N.

Dese vvorden voort-geset in vvarme plaetsen in de maniere als volght : Men moet eerst een diepe put graven , vvaer in ghedaen vvort langhe Peerde-misch , daer op ghesmeten eenen eemer vvater 2. oft 3. om 't selve te beter te doen broeyen ; daer op gheleyt een halve voet goede aerde , vvaer in men het zaedt fteeckt ; het zaedt vvordt somtijdts vvel ghevveeyct in Soete-melck , om het te eerder uyt te doen komen , vvaer over men leyt een glase Raem oft Back , om die

vvarm te houden , volghens de bovenstaende Af-beeldinghe : de Back is sonder bodem , en het decksel is van glase vensters , die men by schoon vvarm vveder kan open setten , dat'er de locht en Sonne-stralen kunnen in komen : De glasen komen schuyns voor neder , en de selve vvorden teghen de Son oft het Zuyden aengheset , ghelijck de aerde oock

oock soodanigh , berghs-wijse vwordt op-gevvorpen , en daerom een Meloen-bergh ghenoeemt. Het zaet dan op-ghekomen zijnde , en hebbende 4. oft 5. bladeren, sal-men de harten uyt-trecken, op datse te beter de zyscheuten kunnen bekomen , en alsdan vveder verplanten op een vvarme plaets daer toe bereydt met Peerde-misch , vvaer over men vvederom de voorseyde glasse Kassen set, om van de vvindt niet beschadicht te vvorden , daer-na snoeyt-men een vveynigh van de langhste tacken in't beghin van Julij , om te beter de vruchten te doen voort-komen.

K O M K O M M E R S.

Dese vworden mede ghefteken op

warme Meloen-berghen, om die vroegh te moghen hebben , oft anders plantmense op Rabatten , daer-men die wilt hebben , sy zijn van twee soorten, witte en groene , maer de witte worden voor de beste ghehouden , en zijn droogher.

P O M P O E N E N.

Van dese zijn veelderhande soorten, als Kalbassen , Couwoerden, Citrullen: alle dese soorten zijn van een natuer , sy willen mede wel gheset vvorden op vvarme plaetsen , en daer-na verplant aen Prieelen oft stocken , daer toe bequaem ghemaect.

EY N D E V A N D E Z A D E N.

